

Interedu – Vzdělávací program na podporu čtenářské a numerické gramotnosti

CZ.1.07/3.1.00/50.0064

Čtenářská gramotnost

-

metodika

Mgr. Jan Zikuška

Brno 2015

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Úvod

Cílem materiálu není vytvoření další z řady metodických materiálů na podporu čtenářské gramotnosti, ale spíše navržení modelových lekcí, které lze v současné nebo mírně pozměněné podobě využít pro další vzdělávání v oblasti čtenářské gramotnosti. Doporučeným postupem je doplnit tyto lekce o připravovaný interaktivní studijní materiál, který ověří nabyté dovednosti. Celý scénář je navržen tak, aby se mohl lektor věnovat společně s účastníky podrobné analýze textů a ověření dovedností převést do podoby samostatné práce s výše zmíněným interaktivním materiálem.

Metodické lekce jsou postaveny ve většině případů na principech programu RWCT – Čtením a psaním ke kritickému myšlení, který efektivním způsobem napomáhá rozvoji čtenářské gramotnosti. Cílem bylo přizpůsobit vzdělávací obsah tak, aby na jedné straně napomáhal rozvíjet čtenářské dovednosti a na straně druhé tak, aby účastníci mohli danou problematiku šířit prostřednictvím lekcí dále. Plánovaný obsah je deisgnován tak, aby podporoval následující plánované aktivity:

- Číst aktivně, soustředit se na čtený dokument, klást si otázky o čteném, přemýšlet o tom, co v textu bylo, proč to tak bylo, co tím asi chtěl autor sdělit posluchačům atd.
- Číst s určitým, definovaným cílem.
- Předvídat, co bude v příběhu následovat. Odvodit význam neznámých slov.
- Celkově s textem pracovat, hodnotit jej, přemýšlet o něm nejen během četby.

Existuje řada definic, jimiž lze vyjádřit, co vlastně kritické myšlení znamená. Vždy však záleží na úhlu pohledu toho, kdo tento pojem a jeho význam používá. Kritické myšlení podle otevřených definic znamená:

- Je nezávislé myšlení (schopnost svobodně uvažovat, myslet a rozhodovat se sám za sebe, přijmout či odmítnout myšlenky někoho jiného).
- Začíná otázkami a problémy (efektivní výuka je založena na zvědavosti a zájmu o okolí, proto se začíná kladením otázek a uvedením do problému, který se má řešit).
- Hledá rozumné argumenty (kritické myšlení nás učí nalézání dobrých argumentů a přesvědčivých důvodů k prokázání logičnosti a praktičnosti našich způsobů řešení).

Použité metody

Vím/Chci vědět/Dozvěděl jsem se

Metoda vím – chci vědět – dozvěděl/a jsem se, tj. v originále know – want– learn je technika prostupující všemi třemi fázemi modelu E-U-R. Je spjatá s uspořádáním informací před a po studiu nějakého textu. Lze ji použít jak při samostatném studiu odborných textů, tak i s využitím případných kolegů, kteří nám mohou dopomoci k utřídění vlastních znalostí. Současně je to jedna z nejvíce oblíbených metod, které se dají využít při výuce.

Cílem této metody je naučit se hledat nové nápady, vybrat důležité informace, třídít je, srovnat s předchozími informacemi, odvodit význam údajů z celkového obrazu, který jsme si o tématu vytvořili.

Pětilístek

Jedná se o jednu z nejjednodušších a nejčastěji užívaných metod. Rozšíření naší kapacity k třídění informací, zachycení kompletních myšlenek, pocitů a prožitků v několika slovech může být často velmi užitečné. Metoda pětilístku spočívá v rozvíjení klíčového tématu, problému nebo námětu tak, že se postupně uvádí jeho popis. Pomáhá shrnovat to, co o daném problému již víme nebo co jsme se aktuálně naučili.

Tato metoda by se měla používat jako reflexivní (rekapitulační) metoda. Jejím cílem je ukotvení tématu a snaha o extrahování toho nejpodstatnějšího, co jsme se o něm dozvěděli. Také má za cíl rozpomenutí se na známé informace a kladení je do souvislostí. Naučí nás vybrat nejpřesnější pojmenování, která vystihují podstatu tématu.

Alfa Box

Cílem metody je nalezení pojmů a pochopení toho, co člověk již o určitém problému sám zná a ví. Umožní účastníkovi vybrat základní pojmy, které se vztahují ke zvolené oblasti. Důležitým cílem pro další získání znalostí je provázanost jednotlivých pojmů navzájem. Díky tomu, že je metoda zaměřena na vybavení si pojmů dle určitých předem daných kritérií, pomáhá i při poznání nových skutečností. Metodu je možné aplikovat jak pro individuální práci nebo ve skupině, kde může podporovat týmovou spolupráci a hledání nových podnětů a znalostí tak jak je tomu u obdobných metod typu brainstorming. Celkovým cílem je ujasnění si znalostí o určitém problému pomocí nalezení slov dle pevně daných kritérií a sekundárně hledání souvislostí nebo utřídění si informací.

Kostka

Kostka je učební strategie, která využívá symbolu šesti stran hrací kostky, jež nese na každé své straně výzvy, jak se má o určitém tématu přemýšlet z různých perspektiv a co se s ním má dělat. Je uvozena množstvím různorodých otázek. Tím pádem umožňuje vnímat téma a uvažovat o něm z mnoha různých hledisek. Metoda by měla být využita pro téma, o které už dopředu něco víme, nebo jsme se jím zabývali.

Kostka pomáhá v dovednosti držet se jednoho tématu po určitý čas, nenechat myšlenky rozběhnout. Hodí se pro formulaci myšlenek, vědomostí, pocitů. Pomáhá nalézt shodné a rozdílné prvky, rozebrat určité téma na dílčí komponenty, rozvíjet fantazii a vytvářet hypotézy. Také je vhodná pro hledání reálného využití tématu a důkazů pro naše tvrzení. Naučí jak rozlišit mezi popisem, asociací, aplikací, analýzou, syntézou a argumentací.

Volné psaní

Volné psaní patří k tzv. brainstormingovým metodám, během kterých se snažíme za krátký čas najít co nejvíce nápadů. Během volného psaní je dovoleno psát vše, co nás k určitému tématu napadá, aniž bychom své psaní podřizovali nějakým formálním (stylistickým či pravopisným) požadavkům. Volné psaní nám pomůže objevit v sobě nečekané nápady, myšlenky a souvislosti. Současně si pomocí této metody můžeme utříbit svoje dosavadní nápady a shrnout, co o daném tématu jít víme a můžeme tak propojit se svými znalostmi a zkušenostmi. Výsledkem metody volného psaní je vždy souvislý text, neseписujeme jen jednotlivé pojmy nebo hesla. Základem jsou celé věty. Samotné psaní v tomto případě slouží k učení, nikoliv k zaznamenání hotového názoru nebo k jeho reprodukci. Proto je velmi důležité zaznamenávat tok myšlenek a nijak je necenzurovat – tedy ani např. požadavky na pravopisnou správnost či stylistickou uhlazenost. Naším cílem není mít co nejvytříbenější text.

Tato metoda má za cíl rozvíjet slovní zásobu, naučit se formulovat slova i věty, psát v určitém časovém rozmezí a rozvíjet pohotovost a představivost. Také pomáhá držet myšlenky u jednoho tématu. Slouží i k motivaci psaní nebo rozepsání se. V případě, že máme řešit nějaký problém a nevíme jak, nebo máme začít psát text a nemůžeme najít vhodná slova. Volné psaní je pouze nástroj k učení a je možné ho použít i v případě, kdy se snažíme o vyjádření našeho vlastního postoje, emocí, citů apod.

Poslední slovo patří mně

Tato metoda se dá použít pouze při skupinové práci. Nabízí způsob, jak vést studenty jejich myšlenkami a úvahami po prostudování určeného textu. Jedná se o metodu vhodnou k rozmluvení studentů, protože každý jednotlivec během ní dostane svůj prostor. Cílem této metody je naučit studenty: formulovat věcně a stručně jejich nápady

k citaci z textu, pozorně vyslechnout komentáře jiných, ale nekomentovat je a respektovat pravidla diskuse. Dá se využít pro interpretaci textu odborného, populárně-naučného či beletristického charakteru. Metoda také pomáhá rozvíjet nepsaná diskuzní pravidla a vede k reflexi přečteného.

Čtení s předvídáním

Tato metoda je vhodná pro aktivní práci s odborným i beletristickým textem. Rozvíjí se při ní dovednost předvídat další vývoj textu, která patří k základním čtenářským dovednostem přímo souvisejícím s učením. Prostřednictvím této metody se v textu hledají znaky, na jejichž základě můžeme vyvodit, kam text může směřovat. Cílem je tedy zamyslet se nad textem a snažit se předvídat pokračování textu. Předvídání probíhá i na základě naší vlastní zkušenosti s tématem, dosavadních znalostech nebo vzpomínky na nějaké analogické situace.

Tato metoda má za cíl podnítit vnitřní zájem o text, porozumět mu, lépe se v něm orientovat. Pokud čteme text rozdělený na části a nad každou přemýšlíme, mnohem lépe si informace v textu obsažené zapamatujeme. U beletristických typů textu pomáhá rozvíjet zájem o čtení a čtenářství jako takové. Rozvíjí představitost a fantazii.

I.N.S.E.R.T.

Jedná se o jednu ze základních metod kritického myšlení, kterou lze využít pro zvýšení čtenářské gramotnosti. Metoda I.N.S.E.R.T. (= Interactive Noting System for Effective Reading and Thinking – interaktivní značkovací systém pro efektivní čtení a myšlení) je zaměřena na aktivní práci s textem. Týká se poznámkování textu na základě významu informací využitelných pro naše dosavadní vědomosti.

Podstatou metody je systém značek, které čtenář vpisuje na okraj textu v průběhu četby, a které mu pomohou lépe se orientovat v textu a tím zefektivnit proces čtení. Systémem několika značek vyjadřujeme svůj jedinečný vztah k informacím v článku a pomocí znamének si jej zviditelňujeme. Značky udržují naši pozornost a pomáhají nám s porozuměním.

Ve finální fázi značky pomohou k rychlé orientaci v textu a k zápisu nejpodstatnějších poznatků, ať již jsou pro nás známé nebo nové, ať s nimi souhlasíme, nesouhlasíme nebo si nad nimi klademe otázku.

Cílem metody je efektivní utřídění různých druhů informací v textu a snadné vytěžení informací pro nás podstatných. Usnadnění výběru a třídění informací, propojení známého s novým.

Rybí kost

Metoda zaměřená na efektivnější práci s textem a jeho následnému porozumění. Vychází z principu, kdy pomocí jasně formulovaných otázek za použití zvolených tázacích zájmen (KDY, KDO, KDE, KOMU, PROČ a JAK) získáváme z textu konkrétní a klíčové informace. Metoda dále podporuje efektivnější zapamatování a další zpětné vybavení důležitých pasáží textu.

Je možné volit modifikace, jako je předvídání textu z obrázku nebo pro hledání chybné či nefunkční situace a následnému návrhu řešení. Za tímto účelem je také často využívána v projektovém řízení v obdobném názvu Ishikawův diagram nebo diagram příčin a následků. Přínosem metody je systematický přístup k danému textu a to za použití jednoduchého a snadno použitelného grafického organizéru. Celkovým cílem je pak komplexní porozumění čteného textu a definování východiska daného tématu.
názorů

Podvojný deník

Čtenářská metoda podporující i základní písemné vyjadřování a umožňující osobní reflexi v kontextu vlastních životních zkušeností. Navazuje na čtenářovi vědomosti a postoje a umožňuje bezprostřední reakci a zaujímání konkrétního stanoviska. Výhodou je možnost zapojení nejen pro beletristické, ale odborné texty a to bez ohledu na jejich délku. Klíčovým faktorem je práce s textem již v průběhu jeho čtení, nikoliv až po skončení. Cílem je efektivnějšího vnímání čteného textu a formulování osobního názoru v závislosti na získaných informacích. Umožňuje jasnou formulaci vybrané myšlenky a případně nalezení a definování nejasností či rozporů s vlastními zkušenostmi.

Vennovy diagramy

Tato metoda vychází z výuky matematiky pro znázornění množin, řešení slovních úloh a vztahů mezi prvky. V metodách pro rozvoj čtenářské gramotnosti je využívána především pro názornou a jednoduchou organizaci informací. Díky jejímu zapojení mohou čtenáři porovnávat dva a více prvků, u kterých hledají společné a odlišné rysy. Zároveň tak můžeme jasně definovat co je pro zvolený prvek jedinečné a typické nebo na straně druhé jednoznačně definovat protichůdnost myšlenek, jevů či oblastí. Klíčovou dovedností, která je u účastníků rozvíjena je schopnost jejich analytického myšlení a sekundárně pak práce se samotným tématem (obecné-konkrétní). Výhodou je opět možnost využití jak pro individuální tak i pro kolektivní práci.

Skládkové učení

Hlavním cílem metody je nácvik vzájemného učení. Metoda však mimo jiné pomáhá nalézt v textu podstatné informace a oddělit je od vedlejších. Účastníci lekce zlepšují své dovednosti přetvářet a znovu formulovat získané informace a propojit je s ostatními (v rámci vlastního znalostního prostředí nebo sociální skupiny). Důležitým cílem je následně schopnost ověřit si, zda účastník pochopil význam nově nabytých informací.

*Zdroj : Thought and Knowledge : An Introduction to Critical Thinking (5th Edition).
Halpern, Diane F. London*

LEKCE 1 - Gigant Google

Lekce se pohybuje na hraně mediální gramotnosti, kdy jejím cílem je nejen Text byl záměrně zvolen v rozsahu cca. 5 normostran, proto aby obsahoval maximální množství faktografických informací, ze kterých může čtenář čerpat ve fázi uvědomění si významu. Zároveň byl původní text upraven pro potřeby vzdělávací lekce a to se zaměřením na důležité body a okamžiky v historii Google. Text je strukturován podle původního článku podle konkrétních let, avšak bez zvýraznění klíčových pojmů.

Krátké uvedení před samotnou lekcí do tématu aneb co jste možná nevěděli o Google. Cílem má být probuzení zájmu o danou problematiku a zvýšení efektivity při čtení textu.

- V Google image zadat - atari breakout (hra)
- Vyhledávání - Do a barrel roll (otočí obrazovku)
- Vyhledávání - Zerg Rush (prstýnky)
- Doodle - <http://www.google.com/doodles/30th-anniversary-of-pac-man>
- Answer to life, the universe, and everything (42)

Evokace tématu

Alfa box na téma Google a jeho služby (studenti si na flipový papír nakreslí- 6x4políčka) - vytvořit předlohu na flipu. Na základě barevných papírků (pos-it) každá skupinka vyplní svůj alfa-box (vždy začínáme prvním písmenem slova). Hledat co nejuvýstižnější a nejnázornější.

Omezený čas - 10 minut. Práce ve skupině tak aby byly ideálně 3 osoby.

Následuje skupinová práce - pročíst ostatní a na tabuli (flip) přilepit ty nejuvýstižnější. Důležité je vysvětlit pojmy které nejsou jasné.

Uvědomění si významu probírané problematiky

1. Rozdáme si tabulku a necháme účastníky vyplnit první sloupec - tj. fakta, která o vývoji Google účastníci znají. Následně mohou účastníci mezi sebou korigovat informace týkající se prvního sloupce - pokud si nejsou jistí (přesvědčit se, že to tak je).

Vím	Chci vědět	Dozvěděl jsem se

2. Do druhého sloupce si zapíšeme vše, co chceme o Google vědět či sporné informace které se nepodařilo potvrdit.
3. Následuje vlastní čtení textu a práce v následujících bodech
  - a. ověřujeme informace z prvního sloupce (fajfka?)
  - b. do třetího sloupce zapisujeme odpovědi na otázky z druhého případně nové informace
4. Po přečtení textu krátká reflexe získaných informací:
  - a. Bylo v textu něco, co jsem znal/a už před jeho četbou?
  - b. Jaká fakta se potvrdila?
  - c. Získal/a jsem odpovědi na předložené otázky? A na které? (které ne, napsat na flip)
5. Pokud je čas - můžeme dohledávat informace z (v knihovně, na internetu apod.)

C. Reflexe hodiny

Pětílístek - nakreslit na tabuli. Pokud bude zájem, účastníci se můžou podělit o výsledek.

LEKCE 2 - Hrozba zneužití osobních údajů

Lekce byla zařazena do pilotního semináře a následně ověřena v navazujících akcích. Na základě zpětné vazby byl upraven text, se kterým cílová skupina pracovala, zejména se jednalo o změny v délce textu (zkrácení). Časová dotace semináře byla přizpůsobena náročnosti tématu. Metody, které byly využity, byly cíleně vybrány tak, aby zvýšily kritický přístup k této problematice a vyčerpaly maximální množství informací z textu.

Lekce se dotýká oblasti informační bezpečnosti se zaměřením na sdílení leckdy citlivých osobních informací prostřednictvím internetu a moderních ICT. Ohroženy jsou zejména děti a mladí lidé, kteří často přistupují ke zveřejňování údajů bez rozmyslu a nejsou schopni dohlédnout důsledky svého jednání. Lekce je zaměřena preventivně a měla by ukázat některé hrozby vyplývající z neuváženého chování v online prostoru. Cílovou skupinou jsou žáci druhého stupně ZŠ.

A. Evokace tématu

Pro evokaci k tématu hodiny byla zvolena metoda indicií. Tato metoda je založena na předvídání tématu a dalších souvislostí na základě předem vybraných indicií. Tyto indicie jsou zvoleny s ohledem na text, se kterým bude skupina pracovat. Z textu, se kterým bude skupina pracovat, vybereme několik zásadních pojmů, které přepíšeme na barevné kartičky. Nemusí se jednat pouze o text, můžeme použít i obrázky. Ideální počet indicií je 4-5 (dle velikosti skupiny). Postup je následovný:

- rozdáme všechny indicie a poprosíme účastníky, aby zapřemýšleli nad tím, co jim tato indicie evokuje (zatím ji neukazují ostatním)
- poprosíme účastníky, aby se seskupili dle STEJNÝCH indicií a společně zkusili vyjádřit pár větami souvislosti, které je s touto indicí napadají a diskutovali o tom
- následně vyzveme účastníky, aby se seskupili dle ROZDÍLNÝCH indicií (v každé skupině tak bude zastoupena každá indicie) a zkusili zapřemýšlet nad obsahem připraveného článku

Posledním krokem je četba předem připraveného textu s tématem informační bezpečnosti. Díky tomu, že účastníci byli dopředu na text připraveni a nuceni o něm přemýšlet, mnohem lépe si jeho obsah nyní zapamatují a při jeho čtení bude jejich mentální předobraz upravován dle reálně čteného textu.

B. Uvědomění si významu probírané problematiky

1. Nachystáme si velké karty, na kterých budou uvedeny následující pojmy:
  - a. **Osobní údaje**
  - b. **Rizikové chování**
  - c. **Sociální sítě**
  - d. **Nevhodný obsah**
2. Karty umístíme do čtyř rohů a účastníci budou mít za úkol ke každému tématu napsat pozitivní a negativní argument. Pro psaní se mohou využít post-ity, které se lepí přímo na kartu nebo se vhazují do předem připravených obálek.
3. Každý by měl vymyslet alespoň jeden argument ke každému pojmu (mohou se inspirovat textem, který před tím četli).
4. Lektor následně s pojmy pracuje a seřadí je dle četnosti opakování, výjimečnosti názoru apod.
5. Závěr je věnován hodnocení a diskuzi - cílem je uvědomění si hrozeb internetu, které mohou nastat při neopatrném chování na sociálních sítích.

C. Reflexe hodiny

Vzhledem ke skutečnosti, že pro fázi uvědomění si významu nebyl použit žádný text, bude zařazen do reflexivní fáze hodiny. Každý účastník bude číst text samostatně a jeho úkolem bude vybrat z textu dvě až tři věty nebo pasáže, které ho nějakým způsobem zaujaly (souhlasí/nesouhlasí, líbí/nelíbí apod.)

Jakmile má každý tyto pasáže označeny, střídají se účastníci v tom, že jednu vybranou pasáž přečtou. Ostatní potom zkusí říct, proč si myslí, že konkrétního účastníka tato pasáž zaujala. Ten si připomínky vyslechne a nakonec řekne svůj důvod - ostatní potom již nic nekomentují. Ve čtení pasáží navzájem by se měla vystřídat celá skupina.

LEKCE 3 - Jak to bude dál

Tato lekce patří k základním stavebním kamenům celého modulu. Je cíleně zaměřena na podporu a rozvoj čtenářské gramotnosti. Lekce je tedy plánována dvakrát a to vždy s jiným obsahem textu. Výběr textu je důležitý - v této lekci nejde o to, aby si účastníci zapamatovali obsah textu, ale primárním cílem je naučit se s textem pracovat a přistupovat k němu v roli aktivního čtenáře. Rozvíjí se při ní dovednost předvídat další vývoj textu, která patří k základním čtenářským dovednostem přímo souvisejícím s učením. Prostřednictvím této metody se v textu hledají znaky, na jejichž základě můžeme vyvodit, kam text může směřovat. Cílem je tedy zamyslet se nad textem a snažit se předvídat pokračování textu. Předvídání probíhá i na základě naší vlastní zkušenosti s tématem, dosavadních znalostech nebo vzpomínky na nějaké analogické situace.

Během této lekce se účastníci seznámí s metodou zaměřenou na čtenářské dovednosti. Skupina bude číst předem vybraný příběh, který je rozdělen do několika částí, o kterých se v rámci hodiny diskutuje. Na základě různých indicií se předvídá očekávaný průběh děje a vyvrcholení příběhu. Aplikace této lekce je možná jak na beletristický, tak na odborný text, a je vhodná pro všechny cílové skupiny. V tomto cyklu seminářů byly vybrány (pro menší obtížnost) dva texty beletristické.

Současně pomůže přesvědčit i toho nejzarytějšího nečtenáře o tom, že čtení může být skutečně zábavná aktivita.

A. Evokace tématu

Cílem evokační fáze je naladit čtenáře na text, který budou následně číst. Poskytneme jim proto základní vodítka k textu (klíčová slova), která jsou vybrána tak, aby charakterizovala jak formu, tak obsah. Tyto slova napíšeme na tabuli a vyzveme účastníky, aby na jejich základě zkusili předpovědět průběh a děj textu, který budeme číst. Předpověď nemusí být dlouhá - stačí pouze v bodech.

Používáme otázky typu:

→ Co si myslíte, že se stane? Proč by se děj měl takto vyvíjet?

B. Uvědomění si významu probírané problematiky

1. Vhodný text rozdělíme na několik částí. Je doporučeno mít 3-4 části. Text by měl být rozdělen tak, aby účastníci neviděli následující část (je možné ho rozstříhat a sepnout).
2. Po přečtení každé části se vyzveme čtenáře, aby zkusili předvídat, jak bude text pokračovat dále. Svá očekávání zapisují do tabulky předpovědí a snaží se své

domněnky zdůvodnit důkazy z přečteného textu, z nějaké obdobné situace či vlastní znalosti tématu.

3. Následně je přečtena další a porovnána s názorem na to, jak se text skutečně vyvíjel.
4. O závěrech a předpovědích je vhodné diskutovat a nahlas je přečíst. Je vhodné klást si další doplňující otázky, vyplývající z textu, zejména otázky typu “za text”.
5. Na závěr každé části v tabulce shrneme, jak se text vyvíjel. Vodítka v textu propojujeme s čtenářskými i životními zkušenostmi.

Během předvídání si čtenáři vytvoř na základě nějakých důkazů hypotézu, kterou následně vývoj textu potvrdí či vyvrátí. Při odhalování dalších částí textu a porovnání jejich předpovědí se skutečnou situací jsou nuceni zamýšlet se nad souvislostmi. Předvídání zvyšuje zájem o text a nutí nás, abychom si uvědomili, co už víme a co lze předvídat.

Není důležité, zda se čtenáři trefí do skutečného pokračování textu. Podstatné je to, že nad textem přemýšlí, kladou si otázky a k přečtenému textu přistupují aktivně.

C. Reflexe hodiny

Reflexe je zaměřena na upevnění argumentů, kterými účastníci podložili své předpovědi. Ideální metodou je proto vypracování argumentační eseje.

LEKCE 4 - Hledání analogií a rozdílů

Cílem této lekce je hledání shodných a rozdílných znaků vybraných entit, které jsou popisovány v určitém textu. Zaměření se na dva až tři různé pojmy a jejich porovnávání podporuje základy čtenářské gramotnosti. Informace z textu jsou během čtení vybírány aktivně na základě toho, co čtenář zjistí. Informace porovnává s tím, co již o daném tématu věděl a zároveň se snaží přijít i na nové, do té doby jemu neznámé znalosti. Text musí být vybrán tedy tak, aby přinášel i určité kvantum informací, o kterých lze předpokládat, že je cílová skupina (čtenáři určitého věku) nezná.

Lekce je složena ze tří metod, které jsou vhodně nakombinovány tak, aby zahrnovaly všechny tři fáze modelu E-U-R (evokace, uvědomění a reflexe). Je zde také kladen důraz na to, aby si čtenáři vybavili a spontánně vyjádřili své prvotní nápady, které s textem souvisí. Texty, které se v rámci této hodiny použijí, mohou být rozsáhlejšího charakteru, ale je potřeba dát pozor na to, že zejména cílová skupina menších dětí se v delším textu bude špatně orientovat. Texty bývají vybrány buď tak, že popisují všechny porovnávané entity najednou, anebo mohou být použity různé texty k různým entitám (doporučené množství je v tomto případě tři).

A. Evokace tématu

Pro evokační fázi byla v rámci této hodiny vybrána metoda asociací. Tato metoda je základem většiny kreativních technik a slouží jako metoda generování nápadů a získávání informací. Z asociačních technik je použita metoda tzv. clusteringu, tedy centrovaných asociací. V realitě probíhá tato aktivita tak, že postupně napíšeme na tabuli nebo flipchart určitá témata, která chceme následně v textech porovnávat. V tomto případě tedy tato tři témata:

1. ŽENA
2. MUŽ
3. ZVÍŘE

Cílem posléze je, aby ke každému tomuto pojmu byla vytvořena asociační řada tak, že jedna asociace vychází z druhé. Nejsou tedy na rozdíl od metody myšlenkových map tvořeny centrálně, ale paprskovitě. Pokud použijeme jako příklad slovo ŽENA, bude řada vypadat následovně:

ŽENA - RODINA - DÍTĚ - HRAČKY - PANENKA - OBLEČENÍ

Pro další pojmy si udělá asociační řadu každý individuálně, v časovém rozpětí cca 5-10 minut.

B. Uvědomění si významu probírané problematiky

V této fázi hodiny rozdáme všem účastníkům připravené texty. Požádáme je, aby je četli každý sám za sebe a během čtení použili metodu I.N.S.E.R.T.

Popis metody

1. Jednotlivé pasáže, věty nebo slova ve čteném textu si označujeme pomocí systému značek:
  - ✓ znak odškrtnutí vepíšeme tam, kde jsme v textu narazili na informaci, která potvrdila to, co jsme již věděli
  - + plus náleží na místa, kde jsme v textu objevili novou informaci či zajímavost
  - minus označuje informaci, která je v rozporu s tím, co jsme si mysleli, že víme, popřípadě rozporuplná informace
  - ? otazník značí ta místa v textu, kterým jsme neporozuměli, nebo ke kterým si chceme vyhledat další informace
2. Jednotlivé značky by se měly vepisovat na okraje textu, usnadňuje to lepší orientaci. Pokud metodu aplikujeme ve skupině, je potřeba zajistit, aby účastníci měli značky viditelně umístěné buď u sebe, nebo na tabuli.
3. Není nutné označit každou informaci, kterou text obsahuje. Je možné skončit s jednou nebo dvěma značkami na odstavec, záleží jen každém účastníkovi. Mělo by se jednat o klíčové informace.
4. Informace v textu je vhodné označovat rovnou při prvním čtení a ne tak, že si nejdřív text přečteme a potom se k němu vracíme.

C. Závěrečná reflexe

Nejdůležitější fází této hodiny je právě závěrečná reflexe. Účastníci si již osvěžili své znalosti pomocí asociací, získali nové informace z čteného textu a nyní přichází čas na to, aby našli shodné a rozdílné charakteristiky zadaných témat. Ideální metoda pro reflexi jsou tzv. Vennovy diagramy.

Na tabuli nakreslíme tři navzájem se protínající se kružnice tak, aby uprostřed vzniklo pole společné pro všechny tři, pole společná pro dvě sousední a také pole, které bude mít každá kružnice samostatné. Následně to těchto polí vepisujeme shodné a rozdílné charakteristiky.

Klademe otázky typu:

- Co mají společného všechny tři pojmy (žena, muž, dítě)?
- V čem se liší?

Touto metodou tedy shrneme poznatky z přečteného textu a vizuálně je ztvárníme.

LEKCE 5 - Moderní terminologie nejen v IT

Cílem vzdělávací jednotky je ujasnění si nejen moderní terminologie používané v oblasti IT, ale také dovednost tyto nově nabyté informace interpretovat v kontextu vlastních zkušeností nebo znalostí. Je pravděpodobné, že se někteří účastníci již s těmito pojmy setkali a umí je dílčím způsobem vysvětlit nebo popsat - tato skutečnost však není na škodu, spíše naopak.

Zvolený text není velkého rozsahu, ale i když byl převzat z odborného IT časopisu, popisuje vybrané termíny jednoduchým a snadno pochopitelným způsobem. Vzhledem k principu zvolené metody je právě stručný popis daného termínu výhodou, která dává prostor pro další diskuzi. Průběh hodiny reflektuje opět třífázový model a důraz je kladen především na hlubší zamýšlení se nad tématem a jeho souvislostmi.

A. Úvodní evokace

Možností evokace je v této lekci několik a lze si vybrat na základě lektorových znalostí a dovedností. Lze o představení pojmů se kterými se bude pracovat v jejich konkrétní podobě, aniž by byl termín výrazně představen:

- Phishing - představit jak probíhal phishingový útok na klienty Citibank (http://www.hoax.cz/phishing/index.php?action=hoax_detail&id=522). Lze vytisknout např. jen obrázky z emailu a pobavit se s účastníky, jak by se zachovali, pokud by takovýto email obdrželi apod.
- Big data - lze využít např. fotogalerii fotografií z článku o Big Datech na Idnes ([odkaz](#)), kterou vytiskneme a rozvěsíme v učebně. Následně necháme účastníky si fotografie prohlédnout a hádat, o čem následující lekce bude.

B. Uvědomění si významu

Se zvoleným textem pracujeme pomocí metody řízeného čtení. Každý student obdrží text, který může být rozdělen jednoznačnými grafickými značkami tak, aby účastníci vždy věděli, po kterou část textu mají číst (v tomto případě vždy po jednotlivých pojmech).

- Phishing
- Phablet
- Crowdsourcing
- Cloud computing
- Big data
- Hacktivism

Účastníci vždy společně čtou vždy jen zvolenou část po které následují otázky do diskuze s dostatečným prostorem pro účastníky na promyšlení si odpovědi. Otázky by měli být jednoduššího i složitějšího charakteru. Důležitým faktorem je ptát se dát prostor účastníkům aby vyjádřili vlastní názor - co si daném pojmu myslí. Je důležité, aby lektor zvládal řídit diskuzi po každém bodu tak, aby účastníci příliš neodbíhali od tématu a věnovali se pouze konkrétnímu pojmu. Lekce tedy na základě přečteného pracuje s řízenou diskuzí a to na základě lektorem zvolených otázek. Studenti nemusejí předpovídat co bude v textu následovat (lze využít v jiném druhu textu), spíš by otázky měli směřovat, jestli se již s daným termínem setkali v praxi, jaké mají zkušenosti, co to může přinášet jedinci či společnosti za klady a zápory, analyzovat a hodnotit.

C. Reflexe

Reflexi je doporučeno zpracovávat individuálně tak, kdy si každý z účastníků vybere jeden ze zvolených termínů, na který zpracuje jednoduché shrnutí pomocí metody pyramida. Je třeba dodržovat jednotlivé instrukce a to především v počtu slov na každém řádku pyramidy:

Hlavní myšlenka jedním slovem

Dvě slova popisující podpůrný detail

Hlavní myšlenka ve třech slovech

Čtyři slova popisující další podpůrné detaily.

Autorův záměr vyjádřený pěti slovy

Šest důležitých slov / termínů.

Sedm slov popisujících, jaký prospěch má čtenář z textu.

Napište pomocí osmi slov, co jste se naučili.

Vhodné je snažit se, aby účastníci používali v pyramidě unikátní slovní pojmy, které se nebudou opakovat. Toto vede k podpoře přesného a především věcného vyjadřování podstaty přečteného textu. Vhodné je také nechat účastníkům dostatečný prostor pro vypracování úkolu s případným následným (dobrovolným) sdílením daného výsledku.

LEKCE 6 - Autorské právo

Problematika autorského práva výrazně ovlivňuje dnešní společnost a to především v kontextu neustálé integrace moderních informačních a komunikačních nástrojů. Text kromě rozvoje dílčí části čtenářské gramotnosti (schopnost interpretace textu) předkládá účastníkům základní informace o této problematice. Zvolené techniky pro realizaci jsou zaměřeny na maximální podporu spolupráce jednotlivých účastníků, což opět spadá pod kompetence potřebné pro aktivní účast v 21. století.

Zároveň průběh semináře klade důraz na odpovědnost jednotlivých účastníků - míra předaných informací se odvíjí od zapojení jednotlivých členů semináře. Na straně druhé však metoda využitá pro uvědomění si významu napomáhá čtenářům ke snadnějšímu porozumění čteného textu a ke kladení otázek k jeho obsahu.

A. Úvodní evokace

Cílem úvodní evokace je probudit v účastnících zájem o probíranou tematiku a to na základě konkrétního příkladu z praxe. Vzhledem ke zvolené problematice autorského práva může lektor účastníkům přečíst článek popisující příběh mladíka, který pořídil záznam filmu z kina, který následně umístil na internet (viz níže). Účastníci jsou po přečtení (doporučuje se text pouze předčítat, aby bylo zachováno stejné tempo) vyzváni k odpovězení následujících otázek:

- jakého trestného činu se mladík dopustil
- je vhodné, aby byl tento exemplární příklad potrestán tak vysokým trestem
- je výpočet ušlého zisku smysluplný

Je důležité, aby byla diskuze řízena tak, aby účastníci zbytečně neodbíhali od tématu a úvodní evokace zůstala opravdu jenom u problematiky autorského práva. Celkově by evokace v tomto případě neměla překročit více než 20 minut.

B. Uvědomění si významu

V následující části pracují studenti již víceméně samostatně a to na principech metody, která je programu RWCT popisována jako skládankové učení. Postup je pak následující:

1. Účastníky rozdělíme do tzv. expertních skupin, které by měly být stejně velké (stejný počet účastníků). Každá ze skupin obdrží a přečtou si vždy jen jednu část textu - všichni účastníci v jedné skupině stejnou (účastníci v každé skupině se budou stávat experty na dílčí část textu).
2. Následně určíme časovou dotaci cca 10 minut (je vždy závislé na míře aktivity jednotlivých účastníků a jejich "šikovnosti" při práci s textem), kdy mají účastníci v

expertních skupinách čas na to, aby se shodli na hlavní myšlence dané části, zajímavostech či kritických místech, která lze označit za sporné. Tyto informace pak budou účastníci předávat ostatním. Je třeba zjistit, zda studenti opravdu porozuměli čtenému textu (lze dělat již v průběhu přípravy v expertních skupinách)

3. Následně jsou expertní skupiny rozděleny do tzv. domovských skupin, kdy v každé musí být alespoň jeden zástupce z každé expertní skupiny. V případě lichého počtu účastníků, lze zvolit variantu, kdy v jedné domovské skupině je více účastníků ze skupiny expertní.
4. V rámci domovských skupin je určen přesně stanovený čas (45 minut) ve kterých mají účastníci postupně - ideálně v pořadí jak jde text za sebou, předat informace o své části textu ostatním účastníkům. Důležité je aby každý z účastníků měl dostatečný čas nejen předat získané informace, ale především pak ověřit, zda ostatní členové v domovské skupině jeho sdělení pochopili.
5. Následuje společné shrnutí celého textu v rámci celé skupiny s případným vysvětlením méně jasných částí textu.

C. Reflexe

Reflexivní fáze by měla plynule navázat na poslední část předcházející fáze. Může být realizována jak ve skupině jako celku nebo spíše vhodněji v domovských skupinách. Pro shrnutí textu je doporučeno využití jakékoliv metody, kdy účastníci vytvoří tzv. vlastní produkt. Doporučenou metodou pro tento modelový text je mentální (myšlenková mapa).

Je důležité, aby účastníci dodrželi základní pravidla pro jejich tvorbu:

- Účastníci by měli zaplnit celý papír (doporučujeme co největší formát - minimálně A3) s tím, že začínají tvořit od jeho středu.
- Jednotlivé větve je vhodné zakreslovat pomocí křivek a ideálně za použití barev a doplňujících obrázků.
- Jedno slovo (nebo fráze) na každé lince - zvyšuje potenciál dalších asociací. V případě delší časové dotace je možné doplnit dalším studijním materiálem, na jehož základě vznikne jedna myšlenková mapa na téma autorské právo.

LEKCE 7 - Bezpečnost dětí na internetu

Lekce je zaměřena na obecná pravidla chování na internetu se zaměřením na cílovou skupinu dětí ve věku 12-17 let. Tato skupina je nejvíce ohrožena různými nebezpečími, která internet přináší. Problém bývá dětmi často bagatelizován a rady rodičů mohou odmítat. Je proto vhodné zvolit takové texty, které se této cílové skupině primárně věnují nebo ji zkoumají. Výsledky výzkumů bývají často překvapivé, ač odrážejí standardní vzorce chování, kterými si prochází většina teenagerů.

Tato lekce je odlišná tím, že s textem se pracuje již v evokační fázi a je použit pouze pro základní vhled do problematiky. Další částí hodiny jsou potom vystaveny na metodách, které účastníky nutí zaujmout určité postoje k problematice internetové bezpečnosti a výstižně ji shrnout. Text tedy neplní vzdělávací roli, i když informace v něm obsažené jsou pro účastníky mnohdy neznámé.

A. Úvodní evokace

Během evokační fáze se kombinují dva typy dokumentů - textový a audiovizuální. Na začátku lekce je dobré stručně představit téma a zeptat se účastníků, zdali mají nějakou negativní zkušenost s internetem. Úvodní diskuze by ale neměla být příliš dlouhá. Shrnutí proběhe tak, že poprosíme účastníky, aby věnovali pozornost videu, které jim pustíme. Je vhodné zvolit video spíše kratší a s obecnějším obsahem. Jako příklad zde slouží následující videozáznam:

3 minuty s ... Lenka Eckertová a Daniel Dočekal - Bezpečnost dětí na Internetu
(dostupné z https://www.youtube.com/watch?v=RCodJ4_H3lc)

B. Uvědomění si významu

Zvolená metoda pro hlavní fázi této hodiny je v zásadě kooperativní a slouží k vyprovokování diskuse a formulaci argumentů o tématu informační bezpečnosti. Jde o řízenou debatu nad tématem, kde je třeba obhajovat dva či více postojů k probírané problematice.

Tato metoda má název Rohy a řídí jednoznačnými pokyny. Účastníci jednoznačně formulují postoj k tématu a ten pak obhajují, ale zároveň jsou vybízeni k tomu, aby vyslechli názor druhé strany, popř. mohou postoj i změnit a přejít do jiné názorové skupiny, pokud jsou argumenty protistrany pro ně dostatečně přesvědčivé.

Metoda spočívá v několika krocích:

1. Uvedení do tématu proběhlo již v evokační fázi, stejně tak diskuze a nyní je nutné, aby účastníci mohli zaujmout vlastní názor na určité téma. Naše otázka může znít: Je internet nebezpečný? Následně lektor vysvětlí, jaké postoje můžou účastníci zaujmout. Např. ti, kteří jsou pro, kteří jsou proti a ti, kteří jsou nerozhodní. Účastníci v této fázi vybírají, k jaké názorové skupině se přikloní.
2. V dalším kroku vyzveme účastníky, aby se podle zaujatého postoje rozdělili do skupin. Jednotlivé skupiny se shromáždí v rozích místnosti. Každá skupinka tak má svoje vlastní území. Tím, že se každá osoba přidá fyzicky k jedné ze skupin, ještě více ukotvuje svůj názor a veřejně jej dává najevo.
3. Nyní dostane každá skupina pět minut na to, aby si navzájem sdělili své argumenty. Poté vyberou jednoho mluvčího, který bude skupinku reprezentovat v následující debatě.
4. Při vážnoucí diskusi může lektor povzbudit studenty k diskusi vhodně zvolenými otázkami. V této fázi účastníci naslouchají tomu, co říkají jejich kolegové a posuzují názory ostatních skupin. Je důležité, aby jednotlivé skupinky měly rovné příležitosti k promluvě.
5. V následujícím kroku mohou diskutující změnit postoj a jsou nuceni tak učinit veřejně. Naučí se tím, že výsledkem myšlení mohou být nové závěry a změna názoru je přirozeným důsledkem poctivého uvažování o tématu.
6. Posledním krokem je shrnutí postoje a to v rámci skupiny, která použije argumentů na jeho podporu. Každý by měl umět svůj postoj vyjádřit i slovně.

C. Reflexe

Slovní vyjádření může být vhodnou reflexní fází. Psaní je možné podpořit tím, že mu dáme nějakou strukturu. Tou může být například metoda diamantu, kdy vepisujeme svůj názor do předem připravené tabulky.

Popis metody

Vytvoříme schéma, které se poté vyplňuje odshora dle následujícího vzorce. Na každý řádek se vyplní vždy jen příslušný počet slov. Metoda Diamant je sedmi-řádková „báseň“ předepsaného tvaru, ve které účastníci pomocí daného schématu popisují, shrnují nebo vyjadřují své pocity buď na jedno téma z pohledu synonym, nebo srovnávají dva protikladné pojmy.

1. řádek – jednoslovný název tématu, které chceme zkoumat, popsat
2. řádek – dvě slova o tom, jaké téma je
3. řádek – tři slova popisující, co téma dělá

- 4. řádek – věta o čtyřech slovech shrnující napsané – slogan
- 5. řádek – tři slova popisující, co téma dělá (opoziční pohled)
- 6. řádek – dvě slova popisující, jaké téma je (opoziční pohled)
- 7. řádek – jedno slovo, protiklad nebo synonymum k původnímu tématu

Poslední řádek by měl shrnovat naše mínění o tématu jedním slovem. Může být buď završením negativního vidění tématu, nebo se můžeme pokusit o nalezení takového výrazu,

který by sám obsahoval náš nejednoznačný vztah k tématu nebo jeho problematičnost.

LEKCE 8 - Monitoring sociálních sítí

Tato lekce je zaměřena na komunikaci v prostředí sociálních sítí s ohledem na zveřejňování krátkých zpráv (tweetů) v rámci sítě Twitter. Týká se také informační bezpečnosti a úskalí, která přináší život ve společnosti, kde je vše monitorováno. Pro lekci byl záměrně vybrán článek publicistického charakteru, zveřejněný v online časopise Lupa.cz. Při práci s cílovou skupinou je tedy vhodné ukázat charakteristiky tohoto typu textu a porovnat je s texty odborného nebo beletristického žánru. Podstatou je kritický přístup ke čtenému článku, zhodnocení jeho objektivity a využití informačního přínosu. Lekce má také svůj vzdělávací obsah, jehož cílem je, aby si účastníci uvědomili, že se vše, co umístí na internet, může obrátit kdykoliv proti nim a že je potřeba přemýšlet nad tím, jak se v prostředí sociálních sítí chovat. Toto je podpořeno popsáním případem, který se stal.

Sociální sítě jsou fenoménem dnešní doby. Neexistuje snad nikdo, kdo by o nich při nejmenším neslyšel. Ruku v ruce s jejich popularitou jde ale i varování před tím, jak jsou nebezpečné vzhledem k ochraně soukromí svých uživatelů. Sociální sítě ovšem nejsou nebezpečné samy o sobě. Jsou nebezpečné jen do té míry, jak nebezpečně se chovají jejich uživatelé. Je to stejné jak s řízením auta - když zařadíme nejvyšší rychlost, šlápneme na plyn a nebudeme se soustředit na provoz, velmi snadno nabouráme. To platí i na sociálních sítích. Říká se o nich, že jsou dobrým sluhou, ale zlým pánem. Předtím, než je začneme aktivně používat, je dobré si uvědomit jednu věc: soukromí v nich nehledejme. Nejsou primárně určeny k tomu, aby ochraňovaly vaše největší tajemství. Ale na druhou stranu je dobré vědět, že obsah, který o sobě zveřejňujeme, je jen a pouze na našem rozhodnutí.

Metody, které byly do této modelové hodiny zařazeny, jsou vhodné pro skupinovou práci. Práce ve skupině by měla být nedílnou součástí všech lekcí, zaměřených na čtenářskou gramotnost, a to ať už z důvodu vzájemného sdílení zážitků z četby, předvídání obsahu textu, diskuze nad spornými otázkami a možnosti inspirovat se u ostatních.

A. Úvodní evokace

Během začátku hodiny budou sledovány dva cíle - zaměření se na charakteristiku publicistického textu a zároveň skupinová práce s obsahem.

Rozdáme účastníkům tabulku, ve které jsou uvedeny různé výroky směřující jak k formě, tak k obsahu textu. U každého výroku je potom uvedena možnost ANO/NE a to ve dvou variantách - PŘED ČTENÍM a PO ČTENÍ.

Příklad otázky k formě textu:

	PŘED ČTENÍM	PO ČTENÍ
Publicistický text klade řečnické otázky	ANO/NE	ANO/NE
Statusy na Twitteru vidí jen mnou vybrané osoby.	ANO/NE	ANO/NE

Doporučený počet výroků je cca 10-15.

Všichni vyplní tabulku nejprve sami a následně zkusíme najít otázky, na které měli všichni stejnou/rozdílnou odpověď a rozvineme diskuzi ke sporným bodům. Odpovědi ale v tabulkách nikdo nemění.

B. Uvědomění si významu nových informací

Účastníci si samostatně přečtou text, odloží jej, vrátí se k tabulce a do sloupce PO ČTENÍ zapíší, zda jsou tvrzení pravdivá či nikoliv (bez souběžného vracení se k textu). Lektor může zmapovat počet změněných odpovědí, které účastníci ve své tabulce mají a zjistit míru konzistence skupiny.

Protože je důležité sledovat jak formu, tak obsah textu, je nutné poskytnou skupině na čtení textu přiměřeně dlouhou dobu.

C. Reflexe

V poslední fázi hodiny musí účastníci, již s pomocí textu, hledat pro své odpovědi ANO/NE důkazy v textu. Někteří se v té chvíli ubezpečí o své odpovědi v prostředním sloupečku – a do pravého si ji jen přepíší. Někteří se pomocí důkazů z textu rozhodnou pro změnu své minulé odpovědi a mohou říct ostatním proč se tak rozhodli.

Je vhodné začínat menším počtem výroků, spíše kratším textem a nastavením toho, aby výroky a text na sebe jednoznačně navazovaly bez sebemenších pochybností o jednoznačné odpovědi.

U skupiny, která už zkušenosti s metodou má, je možné časem formulovat výroky tak, aby pro ně účastníci mohli v textu najít více opor, popř. aby nebyly v textu zodpovězeny zcela jednoznačně. Tím je možné nastartovat diskuzi, při níž účastníci aktivně promýšlejí, porovnávají různé informace a hypotézy. Může se i stát, že někteří účastníci si u takových výroků do pravého sloupečku zapíšou odpověď ANO a někteří účastníci NE. V každém

*Projekt Interaktivní vzdělávání čtenářské a numerické gramotnosti
CZ.1.07/3.1.00/50.0064*

případě neusilujeme o jednotnost výsledku, ale o jejich vlastní vyhodnocení na základě shromážděných indicií. Vrcholem evaluační fáze může být možnost poskytnout studentům další texty a informace, na základě kterých by se mohli ujistit ve svých odpovědích a dosáhnout shody napříč celou skupinou.

LEKCE 9 - Čtení a psaní

Cílem této lekce je aktivní přístup k čtenému textu, vzbuzení empatie a zájmu o text a zapojení čtenáře do vlastní tvorby textu. Mnoho příběhů je napsaných tak, že čtenář jen těžko předvídá konec a mnohdy by ho raději změnil. Během této hodiny dostanou účastníci možnost "zahrát" si na spisovatele a dopsat povídku dle své vlastní představivosti. U pokročilých čtenářů se můžeme snažit zachovat styl, kterým je povídka psána. Důležité je zaměřit se na úvodní část textu a vyčerpát z ní veškeré podstatné informace, na které následně každý individuálně navazuje. Aktivní přístup ke čtení předpokládá kladení s otázek a jednou z nich vždy je pomyslný dialog mezi čtenářem a autorem a snaha předvídat, jak děj skončí.

Nejdůležitější částí celé hodiny je samotná příprava na ní, zejména výběr vhodného textu. V potaz se musí brát věk cílové skupiny a další sociálně-demografické ukazatele. Není možné chtít dopisovat náročný text, pokud účastníky tvoří malé děti. Naopak pro dospělé osoby je lepší vybrat text, který je nebude nudit. Děj by se měl každopádně vyvíjet k jasnému konci.

A. Úvodní evokace

Během úvodní evokační části je dobré představit autora a zjistit, zdali jeho díla nebo vybraný text cílová skupina zná. Připravená hesla pomůžou lektorovi v orientaci a pokud by účastníci o autorovi nic nevěděli, může s nimi pracovat více do hloubky.

Příklady hesel pro vybranou povídku:

- Sci-fi
- Ray Bradbury
- Povídky
- Burácení hromu
- Cestování časem

B. Uvědomění si významu

Další část hodiny je zaměřena na čtení samotného textu. Lektor si může vybrat ze dvou variant: buď texty rozmnoží a rozdá každému účastníkovi zvlášť, nebo je možné číst příběh nahlas s tím, že si účastníci dělají poznámky. Při individuálním čtení textu je potřeba zohlednit rychlost čtení jednotlivých účastníků a poskytnout každému dost času na to, aby stihl přečíst celý text.

C. Reflexe (psaní)

V poslední části lekce budou všichni psát dokončení povídky. Na rozdíl od metody čtení s předvídáním zde není text rozdělen na více částí a ani se nepředvídá v rámci skupiny. Je spíše snaha vcítit se do autora a jeho stylu a snažit se text dokončit tak, jak to autor sám udělal.

Doporučený čas na dokončení povídky je cca 20 minut. Poté můžeme vyzvat účastníky, aby někteří zkusili přečíst to, co napsali. Ostatní poslouchají a mohou se zapojit do diskuze s “autorem”. Hodina může končit tím, že všem rozdáme originální ukončení a poprosíme, ať si ho přečtou doma v klidu, anebo v případě dostatku času můžeme nechat všechny dočíst text společně (i nahlas).

Také je možné zkusit vybrat nejlepší dokončení, takové, které se nejvíce blížilo stylu autora nebo předpovědělo reálný konec.

V případě vybrané povídky “Buráčení hromu” je možné zařadit i diskuzi nad tím, zdali je možné jedním malým škobrtnutím v minulosti měnit celou budoucnost (efekt mávnutí motýlích křídel).

LEKCE 10 - Jak na letáky

Tato lekce jako jediná nepracuje s metodami kritického myšlení, ale byla zařazena především z hlediska jejich praktického využití. Není zaměřena na získávání nových informací, ale schopností pracovat s texty běžného dne, v tomto případě s příbalovými letáky u léků. De facto je cílem lekce prověřit u jednotlivých účastníků schopnost vyhledávat informace v textu.

Lze využít gamifikačních prvků (kdo jako správně odpoví na všechny otázky, získá knihu apod.) pro zvýšení atraktivity lekce. Důležité je účastníky upozornit na to, že i u textů běžného dne je třeba se zaměřovat na efektivitu čtení nikoliv o čtení na rychlost. Na každou otázku však je třeba předem jasně stanovit dostatečný časový limit (aby lekce nepřesáhla požadovanou časovou dotaci).

Postup při realizaci:

1. Na začátku lekce účastníkům lekce vysvětlíme, jaký je cíl semináře (vyhledat informace) a nespolehat se pouze na vlastní zkušenosti. Odpovědi na níže položené otázky je třeba hledat přímo v předloženém textu.
2. Účastníkům rozdáme materiály, ideálně v podobě kdy jeden příbalový leták tvoří jeden papír A4, aby si jej mohli účastníci rozložit na pracovní stůl. Následně dáme účastníkům časový prostor, aby se rámcově seznámili s jednotlivými texty - není třeba číst dopodrobna, spíš jde o orientaci ve struktuře textu.
3. Následně účastníkům pokládáme jednotlivé otázky (viz níže) a dáme všem účastníkům dostatečný čas, aby odpověď v textech vyhledali - lze dopředu vypracovat arch pro odpovědi.

Otázky pro vzorové texty (lze modifikovat v závislosti na zvoleném typu materiálu):

- Je možné, aby byl některý z léků smrtelně nebezpečný?
- Který přípravek nesmí používat ženy v třetím trimestru těhotenství?
- U kterých léků není vhodné během léčby kouřit?
- Které léky může zkonzumovat nejvíce 18 letá osoba (na množství tablet)?
- Které léky mají vliv na zažívací ústrojí.
- U kterého léku musíte být zvláště opatrní pokud máte astma?
- Který lék se nesmí používat při poruše srážení krve?
- Který lék může způsobit pálení žáhy?
- Je třeba konzultovat užívání některého léku u patnáctiletého dítěte?

Který lék můžete bez konzultace s lékařem používat nejdéle?

LEKCE 11 - Bod zlomu - moje oblíbená knihovna

Aktivita je postavena pouze na jedné metodě, která do určité míry prochází všemi třemi požadovanými fázemi (EUR). Její zařazení do metodiky bylo zvoleno především z důvodu, kdy efektivně podporuje argumentaci účastníků semináře a zároveň napomáhá účinnějšímu utříbení názorů a to i v kontextu celé skupiny. Důležitým bodem je snaha o dosažení konsenzu (v rámci dialogu i větší skupiny), schopnost přijmout názor druhé osoby a zároveň díky jasnému a přesnému vyjadřování obhajovat názory vlastní. I když se nejedná primárně o metodu, která by rozvíjela konkrétní čtenářské dovednosti, její zařazení je důležité právě pro rozvoj těch klíčových kompetencí, na kterých je možné čtenářskou gramotnost rozvíjet.

Pro lekci byla zvolena problematika týkající se knihoven, které jsou na straně jedné jasným centrem pro rozvoj čtenářské gramotnosti, ale zároveň také místem, které má v České republice díky své široké síti poboček a velkému množství uživatelů pevné postavení. Účastníci semináře tak nemají problém se k jednotlivým argumentům vyjadřovat a diskuze je o to více efektivnější. Z časového hlediska je důležité využít maximálně celý definovaný prostor dvou a půl hodiny.

Průběh lekce

1. Na začátku rozdělíme účastníky do dvojic, kdy každá z nich obdrží jednu obálku, ve které jsou na jednotlivé lístečky rozděleny níže uvedené body. Každá dvojice má následně za úkol, vytvořit z jednotlivých papírků (tvrzení) žebříček a to v pořadí od výroku, se kterým oba účastníci souhlasí po výrok, který je pro danou dvojici nejméně přijatelný (je třeba dostatečné množství prostoru pro všechny účastníky).
2. Následně je důležité vytvořit tzv. bod zlomu, což je hranice mezi tvrzeními, které jsou pro dvojici přijatelné a tvrzeními, se kterými nesouhlasí. Vždy je třeba, aby byl minimálně jeden výrok pod bodem zlomu.
3. V okamžiku, kdy mají všechny dvojice svoje žebříčky, včetně bodu zlomu sestaveny dochází ke sloučení dvou dvojic (vytvoří se čtveřice) a činnost se opakuje opět znovu. Dvojici mají de facto za úkol vytvořit nový žebříček, který vychází z již vytvořených. Opět je třeba se shodnout na určení bodu zlomu. V případě menší skupiny a delší časové dotace je možno následně vytvořit jeden společný žebříček a bod zlomu pro skupinu účastníků jako celek.

Důležitá je i společná reflexe, která může probíhat jak v písemné podobě, tak i formou dialogu. Doporučuje se zaměřit na následující oblasti reflexe:

- komentáře účastníků v obsahu jednotlivých tvrzení
- jak hodnotí účastníci celkový konsenzus i cestu na jejímž základě vznikl
- docházelo opravdu (ve všech případech) ke konsenzu nebo bylo prosazeno něco, s čím některý z účastníků nesouhlasí
- do jaké míry byla týmová spolupráce efektivní, zda přinášela výhody či neshody
- jak zvládali účastníci prosadit svoje argumenty a na straně druhé do jaké míry byli ochotni akceptovat argumenty druhých

Jednotlivé výroky bodu zlomu

Následné výroky byly vybrány na základě cílů projektu i jeho tématickému zaměření. Tyto výroky je možno modifikovat podle cílů semináře, vždy se však doporučuje rozsah v počtu 15-30 výroků. Ani jeden z výroků neměl být na první pohled zcela nepřijatelný či nesmyslný.

1. Aktivně doporučuje čtenářům knihy
2. Aktivně se stará o komunitu
3. Budova knihovny je nezaměnitelně a srozumitelně označena
4. Funguje hlavně pro uživatele a myslí na svého čtenáře
5. Je možné se v ní připojit k otevřené WiFi
6. Je to bezpečné místo
7. Její součástí je bufet nebo kavárna s možností občerstvení
8. Každý týden přidává do výběru nové knihy
9. Lze v ní najít místo pro nerušené individuální i skupinové čtení
10. Má dětský koutek
11. Má inovativní přístup, a jakožto poskytovatel veřejných služeb se mění dle potřeb společnosti
12. Má moderní interiér a odpočinkovou zónu
13. Má otevřeno v sobotu i v neděli a s důrazem na potřeby čtenářů
14. Může se zde mluvit nahlas a jíst
15. Nabízí snadnou orientaci ve fondu
16. Pořádá výstavy, besedy a podporuje regionální umělce
17. Poskytuje volný přístup k placeným databázím
18. Poskytuje bezbariérový přístup
19. Poskytuje širokou nabídku vzdělávacích akcí

*Projekt Interaktivní vzdělávání čtenářské a numerické gramotnosti
CZ.1.07/3.1.00/50.0064*

20. Poskytuje zdarma využití počítače s přístupem na internet
21. Sídlí v architektonicky zajímavých prostorech
22. Sídlí ve společenském centru obce a má dobrou dostupnost
23. Spolupracuje s dalšími informačními institucemi
24. Využívá technologie pro práci i vzdělávání
25. Zaměstnanci se usmívají a jsou ochotni vždy pomoci

*Projekt Interaktivní vzdělávání čtenářské a numerické gramotnosti
CZ.1.07/3.1.00/50.0064*

TEXTY K POUŽITÍ

1. Gigant Google

Jedna z největších firem současnosti slaví patnáct let od založení. Asi jen málokoho překvapí, že také Google začínal v garáži jako většina dnešních vrcholných IT společností.

1998: První šek a šťastné babí léto

Psal se rok 1995, Česká republika, tou dobou šest let po revoluci, zažívala dozvuky druhé vlny kupónové privatizace a kdesi na Stanfordu došlo k osudovému setkání pozdějších zakladatelů Googlu, Larryho Page a Sergeje Brina. Larrymu bylo 22 let a Stanford jej zaujal pro jeho další studium po Michiganské univerzitě. Sergej mu byl přidělen jako průvodce.

Jen o rok později započaly jejich práce na vyhledávači BackRub - coby postgraduální studenti informatiky jej nasadili na Stanfordské univerzitě, kde více než rok fungoval. Poté byl školou zapovězen pro příliš vysokou náročnost, dvojice vývojářů se ale nenechala odradit. V roce 1997 se začali osamostatňovat a vzniklo také slůvko Google, které dalo název o rok později založené společnosti. Google vychází ze slova googol, označení pro číslo zapsatelné jako 10^{100} , což má být paralelou pro zdánlivě nekonečné množství informací na internetu.

1998: První šek a šťastné babí léto

Velký den vzniku Google Inc. se datuje na 4. září 1998, kdy byla firma v Kalifornii oficiálně založena. Jako první sídlo posloužila garáž ve městě Menlo Park, které je součástí dnešního Silicon Valley. V těsném sousedství narazíte na známé Palo Alto, směrem na jihozápad pak Mountain View nebo Cupertino.

První úspěchy na sebe nenechaly dlouho čekat. Jen tři měsíce po oficiálním vzniku společnosti se o ni začaly zajímat média, první významnou zprávou bylo zařazení Googlu do seznamu sta nejlepších webů pro rok 1998 časopisu PC Magazine.

1999: Google malý a osobní

Půl roku od založení se Google držel malého a osobního týmu, který tou dobou tvořilo osm členů. I tak ale muselo proběhnout stěhování z garáže do rozsáhlejších prostorů v nedalekém Palo Altu. Obchodní model stavěl na prodeji reklamy a klíčových slov ve vyhledávání. Je proto s podivem, že první zaměstnanec prodeje s netechnickým vzděláním byl přijat až téměř v polovině roku 1999.

V témže roce přišla na oba zakladatele krize a byli odhodláni své dílo prodat společnosti Excite za rovný milion dolarů. Na základě pozdějšího vyjednávání cena klesla dokonce na 750 tisíc, osud však stál při prodávajících a tehdejší šéf Excite George Bell se rozhodl nabídku odmítnout.

Jen pár měsíců po "neúspěšném" pokusu o prodej firmy přišel zásadní zlom v podobě obří 25milionové investice kapitálových společností Sequoia Capital a Kleiner Perkins. Měsíc poté následovalo ten rok už druhé stěhování, opět do většího sídla, tentokrát v Mountain View. A popularita rostla. Z deseti tisíc obslužených vyhledávání denně se v roce 1999 stalo půl milionu.

2001: PageRank a skupování firem

Ač by se mohlo zdát, že vliv Stanfordu už je minulostí, opak je pravdou. Teprve v roce 2001 Google získal patent na PageRank, tedy systém vyhodnocování relevantnosti výsledků vyhledávání. Držitelem patentu byla oficiálně právě univerzita, která alespoň uváděla Larryho Page jako autora myšlenky.

V témže roce se vedení společnosti ujímá Eric Schmidt coby předseda představenstva, vyhledávač běží v 26 jazycích včetně češtiny a k vyhledávání textů se nově připojují také obrázky ve službě Google Images. Od minulého roku navíc došlo ke ztrojnásobení indexu na rovné tři miliardy záznamů.

2003: Blogy, reklama i dobročinnost

Další rozšiřování portfolia služeb vedlo cestou v té době oblíbených blogů. Boom sociálních sítí ještě nenastal, koupě Pyra Labs a jejich systému Blogger tak zněla bezesporu zajímavě. Služba dodnes funguje i v češtině každý majitel účtu Google na ní může zdarma provozovat blog.

Zdrojem financí Googlu vždy byla především reklama, důležitější událostí pro firmu tak bylo uvedení nové reklamní služby AdSense, která později způsobila malou revoluci v online reklamě. V roce 2003 se počet obslužených dotazů posunul zhruba na 175 milionů denně, již před deseti lety tak Google v průměru zpracoval více než 2 000 dotazů každou sekundu.

2004: Gmail a sociální sítě

V roce 2004 rostly sociální sítě jako houby po dešti, nejznámější je jistě Facebook, také Google ale nezůstával pozadu a přišel s vlastním řešením zvaném Orkut. U nás je takřka zapomenut, stále ale funguje a registruje zhruba 70 milionů uživatelů, převážně z Brazílie a Indie.

Google se rozrostl na 800 zaměstnanců, kterým stávající prostory nedostačují, probíhá tedy další stěhování, tentokrát již do areálu nazvaného Googleplex v Mountain View. Tam také vzniká základ mapových služeb, Google Local, coby katalog firem v okolí uživatele. Významným milníkem roku 2004 bylo také IPO, tedy první veřejný prodej akcií. Startovací cena činila 85 dolarů za akcii a celkem jich bylo nabízeno více než 19 a půl milionu.

Následuje expanze do Evropy a Asie, Google otevírá pobočku v irském Dublinu, dvě technické pobočky v Indii a centrum pro výzkum a vývoj v Tokiu. Krom spuštění služeb Google Desktop Search (lokální vyhledávání v souborech) a Google Scholar (prohledávání akademické literatury) dále došlo k akvizici společnosti Keyhole, která se zaměřovala na digitální mapování a začlenění správce fotografií Picasa odkoupeného od společnosti Idealab. Vzniká také freemailová služba Gmail, zatím však pouze na pozvánky pro vyvolené.

2006: Náznaky cloudu a základ ekosystému

Rok 2006 byl zasvěcen především inovaci existujících služeb, stále uzavřený Gmail dostává chat v podobě integrovaného klienta pro Google Talk, Mapy se rozšiřují na hlavní evropské země a desktopový nástroj Picasa dostává svůj webový protějšek.

Událostí roku určující další rozvoj byla akvizice společnosti Writely, která disponovala technologií pro online správu dokumentů. Na těchto základech ještě téhož roku vznikly služby Dokumenty Google a Tabulky Google, z kancelářských nástrojů firma přidala ještě Google Kalendář. Všechny tyto služby jsou nově nabízeny pro firemní použití v rámci sady Apps. Spíše na profesionály cílí také služba Google Finance informující o situaci na finančních trzích.

2008: Další akvizice a vzestup smartphonů

Google roste především akvizicemi, pro posílení na trhu s online reklamou proto kupuje konkurenční společnost DoubleClick. Ideu monitorování zdraví má naplnit dnes již nefungující Google Health a teprve v roce 2008 se součástí vyhledávače stal nepostradatelný našeptávač.

Rozšiřuje se také StreetView, které překračuje hranice USA a mapuje trasu cyklistického závodu Tour de France. Dalším krokem jsou velká města v Japonsku a Austrálii. První školní den roku 2008 a téměř k desetiletému výročí Googlu pronikají do online světa informace o prohlížeči Chrome, den poté je skutečně uveden a za pět let existence významně zamíchá s pořadím oblíbenosti prohlížečů.

Zájem o oblast chytrých telefonů dokládá uvedení prvního přístroje s Androidem, T-Mobile G1, který vyrobila společnost HTC. Google se však angažuje také u konkurence, vedle aplikace pro vyhledávání se v AppStore pro telefony iPhone objevuje také Google Earth. Původce Androidu v roce 2008 přichází s vlastní platformou pro prodej aplikací, Android Market.

2011: Google+ a nákup Motoroly

Vyhledávačem to začalo a Google si toho je vědom, proto na něm nadále pracuje a v roce 2011 představuje nový algoritmus, který ovlivňuje více než 11 % výsledků a zvyšuje jejich relevantnost. Nově se objevuje také tlačítko +1, obdoba Facebook Like. S tím úzce souvisí vznik sociální sítě Google+, která se především zpočátku až nápadně podobá Facebooku. Google+ dal rovněž zaniknout službě Google Buzz.

Neutichá ale ani zájem o starší služby, Blogger prochází modernizací podobně jako Gmail nebo YouTube. Popularita Androidu roste, Android Market zaznamenává 10 miliard stažených aplikací. Rostou také investice do mobilního segmentu, která vyústí v akvizici firmy Motorola Mobility.

2012: Vlastní konektivita, rekordní zisky

V roce 2012 byla dokončena akvizice Motoroly, která se tak v nejbližších letech pravděpodobně stane dvorním výrobcem telefonů se systémem Android. Celkové příjmy Googlu za rok 2012 činily 50 miliard dolarů, zisk představoval 10,7 miliardy, což bylo o 10 % více, než v roce 2011. Vyhledávač obsloužil 1,2 bilionů požadavků ve 146 jazycích.

Celý proces uvádění a rušení služeb je v Googlu opravdu živelný, je to vidět i z často na první pohled nekonceptních změn, kdy byla představena vlastní služba a v zápětí nahrazena odkoupenou technologií (např. Google Video a YouTube) nebo zachována jistá míra nekonzistence (Google Plus a Orkut). Za uplynulých 15 let ale Google stvořil takřka dokonalý ekosystém, který funguje, a díky kterému mohou uživatelé jen získat, ať už se do něj rozhodnou přímo zapojit či nikoli.

*Karchňák Daniel. Živě.cz. 15 let Google: Internetový gigant rok za rokem
<http://www.zive.cz/clanky/15-let-googlu-internetovy-gigant-rok-za-rokem/sc-3-a-170399/>*

2. Hrozba zneužití osobních údajů

Text pro evokační fázi: Nové případy sextingu a vydírání v kontextu sociální sítě GIFYO

Sociální síť GIFYO není v českém prostředí službou příliš známou a využívanou. Přesto se však i v českých podmínkách čas od času objeví případ, kdy nezletilý či zletilý uživatel v rámci této sítě nasdílí intimní fotografii či video, aniž by si uvědomil, jaký to může mít dopad. V následujícím textu si popíšeme jeden z případů, na kterých poradenský a intervenční tým projektu E-Bezpečí v těchto dnech pracuje.

Podstatou sociální sítě GIFYO je navazovat virtuální sociální kontakty a pobavit ostatní uživatele prostřednictvím sdílených fotografií a animací (animovaných GIFů). Stejně jako na jiných sociálních sítích i na GIFYO můžete "lajkovat, followovat, chatovat či postovat". Primárním jazykem pro komunikaci na GIFYO je angličtina.

Náš příběh začíná v jednom velkém městě na Moravě. 15letá Žaneta se rozhodla, že si vyzkouší, jak sociální síť GIFYO funguje. Žaneta byla jazykově zdatná a angličtina jí nečinila žádné potíže, zaregistrovala se a stala se aktivní uživatelkou. Jednoho dne se seznámila s Michelelem. Michel byl krásný, štíhlý, černovlasý 16letý vyznavač stylu emo - bledá kůže, hubená postava, piercing v jazyku. Michel pocházel z Francie a stejně jako Žaneta síť GIFYO aktivně využíval, svůj profil zásoboval různými fotografiemi, na některých byl od pasu nahoru nahý. Žanetě rovněž odeslal odkaz na svůj profil na Facebooku. Michel začal se Žanetou konverzovat, začali si společně vyměňovat stále odvážnější foto a jednoho dne mu Žaneta poslala svou vlastní fotografii "nahore bez", přičemž na ní byl zřetelně a jasně zachycen Žanetin obličej.

Michel začal Žanetě psát o další fotografie. Žaneta však odmítla. Způsob jejich komunikace se pak ze dne na den radikálně změnil. Michel oznámil Žanetě, že navštívil její facebookový účet a získal kontakty na její přátele a rodiče s tím, že pokud mu nezašle další intimní materiály, zveřejní její fotografie na erotických portálech a informuje o jejich existenci její přátele. Žaneta mu nevěřila, načež Michel zveřejnil první 3 fotografie na veřejném úložišti fotografií, zatím s omezeným přístupem (veřejnost neměla do galerie fotografií přístup, fotografie mohl zobrazit pouze Michel a Žaneta). Vydírání pokračovalo stále intenzivněji a v tuto chvíli Žaneta kontaktovala poradnu E-Bezpečí.

Po vstupní analýze, kterou tým E-Bezpečí prováděl ve spolupráci s týmem internetové bezpečnosti Seznamu.cz, jsme zjistili, že profily Michela jsou falešné. Fotografie, kterými Michel zásoboval Žanetu, pocházely ze zahraničních úložišť emo-fotografií. Stejně tak IP adresy, které měla Žaneta v záznamech komunikace s Michelelem, pocházely mimo oblast Francie a jsou často používány pro rozesílání spamu. Žaneta přestala s Michelelem komunikovat.

Ten zkusil zaměřit útok na její facebookový profil. Protože si jej Žaneta již dříve přidala do svých přátel na Facebooku, měl Michel přístup k údajům o jejích ostatních přátelích. Jejich seznam si stáhl, aby jej pak mohl využít pro další vydírání. A pak se rozhodl na účet zaútočit. První pokusy odhalit přihlašovací údaje Žanety selhaly, po sofistikovanějším útoku zaměřeném na získání hesla a přístupu k Facebooku však došlo k zablokování a uzamčení účtu Žanety. Té přišla do e-mailové schránky zpráva, že se někdo pokusil o útok na její účet. Žaneta se na svůj účet přihlásila, změnila heslo a zablokovala Michela, který tak ztratil přístup na její profil. Vydírání a vyhrožování však pokračovalo ve stále větší intenzitě.

Odkaz z vyděračského dopisu vedl na rozsáhlou galerii fotografií, některé pocházely z GIFYO, některé z Facebooku a dalších sociálních sítí. Žaneta předala inkriminované materiály našemu týmu, kterému se v součinnosti s www.imagebam.com podařilo celou fotogalerii zablokovat. Jednotlivé fotografie pak byly zařazeny do souborového filtru, který brání jejich opakovanému nahrání na tento server. Úložiště, která umožňují nahrávání fotografií a vytváření fotobank bez ověřování identity, je však na internetu velmi mnoho.

V průběhu šetření celého případu naše týmy se Žanetou komunikovaly pomocí chatu. Žaneta měla velký strach ze zneužití svých fotografií, bála se případ nahlásit policii, nebo o něm alespoň říci rodičům. Měla strach, že se o fotografiích dozví její přátelé a rodiče. Každý den v obavách čekala, zdali jí útočník odepíše, cítila, jako má nad ní převahu a moc. Protože případy vydírání a vyhrožování (ve spojení se sexuálně laděnými fotografiemi) jsou především o moci nad druhým, o jejím demonstrování.

Michel zkusil vyhrožovat Žanetě a vydírat ji i přes Skype, běžný e-mail a další internetové služby, opakované pokusy kontaktovat Žanetu probíhají i v současnosti. Případ byl předán Policii ČR a je v tuto chvíli vyšetřován.

Co říci závěrem? S Žanetou jsou naše intervenční týmy v neustálém kontaktu, případ zároveň prověřuje Policie ČR. Nic z toho však nemuselo proběhnout, kdyby nedošlo právě k úniku jejích fotografií k člověku, který nemá ověřenou identitu a kterému dítě na internetu uvěří (tzv. sexting či v obecné rovině sociální inženýrství). Bohužel mladí lidé se většinou poučí až tehdy, kdy si situaci sami prožijí.

(zdroj: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/522-gifyo>)

Text pro reflexní fázi: Co by děti měly vědět o Facebooku

Několik čísel

Na českém Facebooku je přes 4 miliony uživatelů. Znamená to, že ho používá více než polovina české internetové populace (tedy lidí, kteří v ČR používají internet) – těch je přes 7 milionů. Na světě je sedm miliard lidí, z nich Internet používá jenom třetina, zhruba 2.3 miliardy. Na Facebooku je celosvětově 1,2 mld. uživatelů, prakticky tedy třetina lidí na Zemi používá Facebook. Podle údajů ze zahraničí je na Facebooku 38 % dětí, kterým je méně než 13 let. Přitom používat Facebook je možné právě až od 13 let. Co je ale ještě horší, až čtyřem dětem za sta na Facebooku je méně než šest let. Děti mezi 13 až 16 roky je na Facebooku 80 procent. Což znamená, že z deseti dětí pouze dvě nepoužívají Facebook.

Přátelé na Facebooku

Na Facebooku byste si mezi „přátele“ měli přidávat opravdu pouze lidi, které znáte. Rozhodně ne cizí lidi, protože mezi nimi se mohou skrývat úchylové, pedofilové, zloději. Rodiče si mezi přátele přidat určitě můžete a je dobré je tam mít. Samozřejmě za předpokladu, že mají Facebook. Hodně častý důvod, proč děti nemají rodiče mezi přáteli, je, že jejich rodiče Facebook nemají nebo ho neumí používat. Přitom rodiče jsou ti nejbližší - ti, kdo mohou nejvíce pomoci v případě jakýchkoliv problémů.

Fanoušci

Justin Bieber má na Facebooku přes 45 milionů fanoušků, Simpsonovi skoro 55 milionů, Harry Potter 50 milionů a Cristiano Ronaldo 48 milionů. Facebook a sociální sítě dokáží být perfektní pomocníci, ale mohou také škodit. Být fanouškem značek, firem a osobností je dobrý způsob využití Facebooku, je tak možné získat spoustu informací o oblíbených věcech i lidech. Sims Social

(verze Sims pro Facebook) hraje na Facebooku pár desítek milionů lidí, stejně tak jako další hry, např. FarmVille či CityVille. Stejně jako u stránek s fanoušky i u her platí, že mohou být zábavné, ale také mohou škodit. Prostřednictvím her je možné se dostat k osobním údajům hráčů i jejich přátel.

Absence soukromí

Na Facebooku a internetu je velmi důležité vědět, že tam neexistuje soukromí. Cokoliv „pověsíte“ či nahrajete na internet je umístěno do veřejného prostoru. Je to totéž, jako když byste něco důvěrného vytiskli a pověsili na vchodové dveře do školy. Během pár sekund by o tom věděla celá škola. Na Facebooku je to stejné. Sice to vytisknuté zavřete do obálky, zalepíte ji a na ní napíšete „pouze pro mé přátele“, ale nic to neznamena. Obálku kdokoliv může rozlepit a vše říct a rozdat dalším lidem. Na Facebooku a internetu musíte nedůvěřovat cizím lidem. Nedávat se s nimi do rozhovoru, neříkat jim o sobě žádné informace, nedávat si je do přátel, ale hlavně s nimi nikam nechodit. Je to stejné, jako byste to neudělali se zcela cizím člověkem na ulici.

Soukromí je potřeba chránit. Pečlivě, vždy a neustále. Facebook ani internet soukromí neumožňují, jakkoliv se vám to bude Facebook snažit tvrdit, jsou to jenom sliby.

Sdílení informací a fotografií

Proto je potřeba na Facebook nedávat žádné informace, fotky a videa, která prozrazují něco soukromého, důvěrného. A to, co tam dáváte, je potřeba dávat na profil, který je správně nastavený. Nastavený tak, aby to, co tam dáváte, skutečně mohli vidět jenom lidé, které si přidáte mezi přátele. Rodiče mezi přátele určitě patří. Učitelé mezi přátele patří, pouze pokud k tomu dotyčný učitel dá souhlas. Nikdy nikoho nemůžete nutit, aby si vás přidal mezi přátele.

Hrozby Facebooku

Na Facebooku velmi snadno chytíte virus nebo vám hacker vnikne do počítače. Je potřeba mít antivirové programy, používat kvalitní, složitá hesla, nezapomínat si hesla pravidelně měnit, nepoužívat stejné heslo na více místech na internetu. A také nikdy své heslo nikomu neříkat.

Facebook si i za deset let bude pamatovat, co jste tam nahráli. Dokonce si bude pamatovat i to, co si ani vy nepamatujete. Cokoliv na Facebooku děláte, se automaticky dostává k vašim přátelům. Třeba i to, že jste si zkoušeli nahrát novou profilovou fotografii a nedařilo se vám to. Co nejvíce hrozí na Facebooku? Úchylové a pedofilové, ztráta soukromí, cizí lidé s cílem škodit a ublížit, kyberšikana, krádeže identit. A může vám hrozit i závislost na Facebooku. Pedofilové se na Facebooku běžně vydávají za mladá děvčata, snadno tak získávají přátelství dětí. Kdo vám může nejlépe pomoci, pokud na Facebooku narazíte na problém? Především rodiče nebo někdo jiný z rodiny - dospělý a zkušený. Může pomoci škola. A také Horká Linka nebo Linka bezpečí. Pamatuje si, že Facebook v žádném případě nepomůže. Neumí česky, nedá se jim telefonovat ani poslat e-mail, nezajímá je to.

Chování na sociálních sítích

Špatným chováním na Facebooku můžete porušit nejenom školní řád, ale i zákony. Pamatuje, že je nutné se chovat slušně, neporušovat práva dalších lidí, nepomlouvat, nevyjadřovat se sprostě, nešíkanovat, nespamovat, neobtěžovat. Pokud už nebudete porušovat zákon, může se vám velmi rychle stát, že přijdete o svůj účet na Facebooku.

Pokud se na Facebooku setkáte s kyberšikanou, vyhledejte pomoc. Rodiče, škola, starší lidé, Horká Linka nebo Linka bezpečí. Šikanu ani kyberšikanu nejde snadno řešit vlastními silami.

Čím více informací o vás nahrajete na Facebook, tím nebezpečnější to může být. Můžete přivést zloděje k vám domů, můžete někomu umožnit se za vás vydávat, někdo může tyto informace zneužít k tomu, aby vás zesměšňoval, ponižoval, šikanoval, urážel či vydíral.

*Projekt Interaktivní vzdělávání čtenářské a numerické gramotnosti
CZ.1.07/3.1.00/50.0064*

Na Facebook nepatří osobní údaje, osobní či lechtivé fotografie. Nepatří tam ani vaše telefonní číslo, adresa bydliště, používaný e-mail, adresa Skype, PIN telefonu či PIN platební karty.

Na Facebooku neklikejte na podivné odkazy, nepoužívejte podivné aplikace, nikomu nedávejte vaše heslo, nedávejte si do přátel cizí lidi, nechatujte s nimi.

(zdroj: www.ncbi.cz/category/6-metodiky-ucebni-materialy?download=85)

3. Jak to bude dál

Klíčová slova:

- ❖ Bajka
- ❖ Tygr Hrdá tlapa
- ❖ Tygřice Šavle
- ❖ Rodinné soužití

LEKCE A - Tygřice a její druh

PRVNÍ ČÁST:

Tygra Hrdou tlapu omrzela jeho družka tygřice Šavle už za několik málo týdnů po tom, co si založili společnou domácnost, a tygr odcházel z domu časněji a časněji zrána a vracel se čím dál tím později v noci. Už jí neřikal „Ty pacinko moje sladká“, a vůbec nijak podobně, ale vždycky když něco chtěl, prostě jenom zatleskal tlapami, anebo když byla nahoře, tak hvízdal. Poslední nejdelší řeč, co k ní pronesl u snídani, zněla: „Krucí hergot, kde vězíš? Já ti nosím rejži a boby a kokosový olej, tak co, co? Lásku, tu člověk strčí do komory zároveň se svatebními šaty. Pusť ji z hlavy.“ A dopil kávu, odložil Jungle News a hnál se ke dveřím.

„Kam jdeš?“ zeptala se Šavle.

„Ven,“ odsekl. A od té chvíle, kdykoli se ho ptala, kam jde, říkal „Ven“ nebo „Pryč“ anebo

„Kuš“.

DRUHÁ ČÁST:

Když tygřice Šavle shledala, že se blíží cosi, čemu by se řeklo, kdyby patřila k vyvolenému druhu, „radostná událost“, svěřila se Hrdé tlapě, a ten jen zavrčel: „Vřřřhrrgrř!“ Zvykl si už pak totiž na Šavli mluvit šifrovaně a tohle to „vřřřhrrgrř“ znamenalo: „Věřím, že tygřata řádně vyrostou a budou z nich hráči na xylofon anebo generálmajoři.“ Pak odešel pryč, což v takovém okamžiku činí všichni tygři, protože nechtěl být obtěžován mláďaty do té doby, dokud kluci nebudou dost vyspělí, aby s nimi mohl boxovat, a holky natolik staré, aby je mohl urážet. Zatímco čekal na tu neradostnou událost, trávil čas tím, že zápasil s vodními buvoly a projížděl se po kraji s tygřími fízly ve služebním hlídkovém voze.

TŘETÍ ČÁST:

Když nakonec přišel domů, řekl své družce: „Šlofňourata,“ což znamenalo: „Teď si dám šlofíka, a jestli budou ty haranti kňourat a nenechají mě usnout, utopím je jako obyčejný kořata.“ Šavle popošla důstojným krokem k domovním dveřím, otevřela je a řekla svému druhovi: „Vypadni!“ Zápas, který se rozpoutal, byl strašlivý, ale krátký. Hrdá tlapa do toho šel špatnou tlapou a uzemnila ho ta nejrychlejší šikmá rána zprava, jakou kdo v džungli dovede dát, takže se nikdy vlastně nedověděl, kde se octl potom. Když se druhého dne tygřata, kluci i holky, hrnula jedno přes druhé po schodech dolů a ptala se, co mají dělat, řekla jim matka Šavle: „Můžete jít do salónu a hrát si tam s tatínkem. Je to ta tygří předložka před krbem. Doufám, že ho budete mít rádi.“ A děti si ho strašně zamilovaly.

THURBER, James. Filozof & ústřice: muž ve středním věku na létající hrazdě : další bajky pro naši dobu. Praha: Odeon, 1988.

LEKCE B - Ťuhýk a veverky:

Klíčová slova:

- ❖ Bajka
- ❖ Manželé
- ❖ Párek veverek
- ❖ Ťuhýk

PRVNÍ ČÁST:

Žily jednou dvě malé americké zemní veverky, on a ona. On byl přesvědčen, že skládat oříšky do uměleckých vzorů je daleko lepší zábava, než je jenom kupit na hromadu a koukat se, kolik jich člověk naschrání. Ona však jenom hořela, aby se jich naschránila co největší hromada. Vyčítala manželovi, že kdyby z oříšků přestal dělat ty umělecké ornamenty, tak že by se v tom jejich velkém doupěti hned udělalo místo pro moc a moc dalších oříšků a že by se z něho stal ten nejbohatší veverušák v lese.

DRUHÁ ČÁST:

Ale on si nedal říct a nedovolil jí, aby se mu do jeho uměleckých výtvorů pletla, a tak milou paní veverušákovou popadl vztek a sebrala se a odešla od něho. "Počkej, von tě lapne luňák," řekla mu, "protože ty jsi úplně neschopný a vůbec se nedovedeš sám o sebe postarat." Tedy fakt je, že tomu nebyly ani tři noci, co paní veverušáková utekla, a veverušák se musel oblékat na nějaký banket, a už nemohl najít knoflíčky do košile, ani košili, ani kšandy. A tak na banket nemohl, ale to bylo stejně dobře, protože všechny veverky, které tam šly, přepadla lasička a zadávila je.

TŘETÍ ČÁST:

Na druhý den se před veverušákovým doupětem začal potloukat luňák a číhal, že ho chytne. Nemohl se však dostat dovnitř, protože vchod byl úplně zatarasen špinavým prádlem a nemytým nádobím. "Po snídani si vyjde na procházku a pak ho dostanu," uvažoval luňák. Ale veverušák celý den spal a vstával a snídal, teprve až se smrklo. A pak, než se pustil do práce na novém uměleckém vzoru, vyšel si trochu ven nadýchat se čerstvého vzduchu. Luňák se střemhlav vrhl dolů, aby veverušáka uchwátil, ale protože byla tma, dobře neviděl, narazil hlavou do olšové větve a zabil se.

ČTVRTÁ ČÁST:

Za několik dní nato se vrátila paní veverušáková a viděla tu hroznou spoušť, do jaké se domácnost dostala. Šla k posteli a zatřásla manželém. "Co by sis beze mě počal?" ptala se ho.

"No, žil bych si," řekl on.

"Ani pět dnů bys to nevydržel."

Zametla v domě a umyla nádobí a poslala prádlo do prádelny a pak donutila veverušáka, aby vstal, umyl se a oblékl. "Nebudeš mít v těle kouska zdraví, když se budeš celej den válet v posteli a trošku se nerozhejbáš," říkala mu. A tak ho vzala v plném slunečním jasu na procházku a oba je chytil luňákův bratr, který se jmenoval Střemhlaváček, a zabil je.

THURBER, James. Filozof & ústřice: muž ve středním věku na létající hrazdě : další bajky pro naši dobu. Praha: Odeon, 1988.

4. Hledání analogií a rozdílů

Muži a ženy jsou v mnoha fyziologických ohledech odlišní, možná víc, než se liší samečkové a samičky nám příbuzných živočichů. Společensky by si měli být žena a muž rovni ve svých právech a příležitostech, ale biologicky se mohou velmi lišit měřitelnými vrozenými schopnostmi i raným vtištěním (imprintingem) v rodině a kultuře, do níž se narodili.

Rozdíly endokrinologické (vliv hormonů) a neurofyziologické (jiná stavba a naprogramování mozku) vedou k tomu, že v průměru ženy a muži vnímají vnější svět různě, a to jak na úrovni příjmu informací (smysly, receptory), tak na úrovni jejich vyhodnocení. Mohou se tedy lišit i výslednými reakcemi. Ale pozor, konkrétní parametry mají v populaci většinou gaussovské rozložení, a proto se nemusí týkat každého a každé. Lze říci, že asi 15–20 % mužů má „ženský“ mozek a asi 10 % žen má „mužský“ mozek. Výchova může posilovat či zeslabovat vrozené dispozice, takže při hodnocení konkrétních osob, včetně sebe, můžeme spíše mluvit o sklonu k tomu či onomu modu chování, které je často v dětství posilováno rodiči a přihlížejícími (dívkám říkáme, že jsou hezké a roztomilé, chlapcům většinou, jak jsou šikovní a silní).

Nikdy v minulosti (s výjimkou nucených prací a plantáží), v patriarchátech ani v matriarchátech, se neočekávaly opačné role obou pohlaví – že žena bude lovit, řídit auto a letadlo a muž uklízet odpadky nebo sbírat celé hodiny borůvky a rybíz. Náročnost preindustriálního života neumožňovala příliš „rozebírat vztahy“ a společenství se řídila především principem OVO – oboustranně výhodného obchodu. Ve volných chvílích se maximálně muži se zálibou podívali na tančící ženy a ony spočínuly na blahobytných bříchích pod silnými bicepsy svých úspěšných (tj. stále ještě žijících) mužů. I v rodinném uspořádání platila zásada OVO mezi mužem a ženou. Dnes se většinou nemusí lidé snažit o pouhé přežití za maximálního využití výhod muže a ženy, a proto hledají u partnerů „pochopení“, „souznění duší“, „lásku za hrob“, „vášeň“, „naplnění“ nebo sexistické extrémy, často proti psychobiologické přirozenosti partnera (vynucený anální či orální sex apod.). Rozpad konzervativních hodnot a manželství je dán mj. tím, že většina lidí dělá jasné chyby v partnerských vztazích, protože neznají základní fyziologické rozdíly mezi mužem a ženou, a rozdíly v jejich citění a uvažování, které je třeba brát každodenně v úvahu při vzájemné komunikaci. Proto se 70 % monogamních vztahů rozpadá. S nadsázkou lze říci, že když průměrně citově a fyzicky vybavený muž není schopen žít s podobně průměrně vybavenou ženou, rozvod většinou nepomůže a snadno se mohou rozpadnout i nová partnerství.

Zákon zachování druhu vede i u člověka k snaze co možná nejčastěji plodit potomky. K tomu užívá organismus velmi silné biologické působky, především pohlavní hormony, ale i geneticky dané rozdíly mezi pohlavími. Budou-li si této skutečnosti muži a ženy vědomi a budou-li vybaveni vědomě a racionálně sestaveným „seznamem“ žádoucích vlastností svého budoucího partnera, snáze uspějí v jeho hledání.

Tělesné a psychické intersexuální rozdíly jsou u člověka výhodou pro obě pohlaví, která se doplňují. Vlastnosti jsou komplementární (1. kniha Mojžíšova 1,18) a podle moderních poznatků genderové antropologie nestaví samotný fakt mateřství ženu do podřízené pozice.

Základem rozdílů je především různá anatomie i fyziologie a tomu odpovídající různá úloha muže a ženy při společném životě. Již u mužů a žen v klidu vidíme rozdíly v aktivitě mozku. Podle elektroencefalografie (EEG), ale především podle funkční magnetické rezonance (fMR) a pozitronové emisní tomografie (PET) utichá u muže v klidu až 70 % mozkových center, kdežto u žen je 90 % center stále v „klidovém“ aktivním stavu.

Další rozdíly:

Zrak a orientace v prostoru. Ještě v historicky nedávné době muži-lovci jednou denně či za nějaký čas lovili potravu – např. mamuta nebo tuleně – nebo odháněli nepřítel, a pak si lehli či sedli k ohni, pili zkvašené bobuloviny a obilné nálevy. Vyprávěli přitom přehnané historky o své statečnosti (analogie dnešního přepínání TV programů), brousili nože a čistili pistole s mozem v podstatě zařazeným na volnoběh.

Základem úspěchu ve shánění potravy byla orientace na dálku. Tomu fyziologicky odpovídá „tunelové vidění“ s menší schopností periferního vidění. Zato ale mají muži lépe vyvinutá centra v pravém frontálním laloku předního mozku (telencefalu) pro prostorovou orientaci. Proto i dnes najdou cestu ke vzdálenému cíli, ale většina obtížně vyhledává nějaký předmět ve své často neuspořádané skříni. U muže je dobré prostorové vidění a odhad vzdálenosti „selektivní výhodou“ (dnešním projevem je dobré couvání a parkování auta) stejně jako robustnější postava a tlustší, méně citlivá kůže. A samozřejmě mužský mozek pracující vlnovitě, kdy se střídají fáze vysoké aktivity při každodenních stresových situacích s fázemi o nízké aktivitě při odpočinku.

Ženy – ochránkyně sídla – měly mozek i ruce v činnosti vlastně pořád, od sbírání a smyslového rozpoznávání někdy jedovatých bobulek a kořinek za současného vícesměrného sledování okolí (nebezpečí predátorů či útočný zájem jiných samců) až po udržování ohně a konverzace s harémovými sokyněmi a sousedkami, krmení, přenášení a hlídání dětí, pletení a háčkování či dlouhodobé přebírání hrachu a čočky (Popelčin symptom). Ženy tedy neustále přijímají informace a základní rys jejich orientace je na blízko a na detaily. Ženy mají široké periferní vidění a lepší barevné spektrum, což je dáno lepším překrýváním frekvenčních spekter čípků, kódovaných geny v chromozomech X, které, jak známo, mají ženy dva, oproti jednomu „neduživému“ mužskému Y. Ženy najdou v blízkém okolí drobné předměty a používají lepší popis barev (smetanová, světle plavá, blond platinová aj.). Hůře se ale orientují v terénu nebo na mapě, i když to často popírají. Je zajímavé, že muži dávají přednost červené barvě před modrou, když jsou k takové volbě situací přinuceni.

Sluch. Ženy lépe slyší vysoké frekvence zvuku (pláč dětí) a rozumějí emocionálnímu podtextu lidských zvuků („nemluv se mnou tímto tónem!“), muži zase zvuk lépe zaměřují a konstruují si v mozku trojrozměrné mapy, umožněné zvláštní sortou neuronů v hipokampu, sídlu paměti vypovídací (deklarativní). Jak zajímavé – ženy mohou současně mluvit a poslouchat v důsledku lepšího propojení obou hemisfér a oblastí řečových a sluchových. Většinou jim nevádí simultánní konverzace, kterou muži sledují obtížně. Muži také špatně vnímají, když je v místnosti jiný hluk. Na osm dobře zpívajících amerických žen připadá jeden dobrý zpěvák-muž. Otcové si s dětmi raději hrají, než jim zpívají ukolébavky. Dospívající chlapci často „neposlouchají“ a učitelé správně vyžadují, aby se jim při rozhovoru chlapci dívali do očí. U děvčat to není třeba, vnímají automaticky řadu informačních detailů, které chlapcům unikají.

Mušský mozek je však naprogramován tak, aby zachytil zvuky spojené s pohybem. Muže v jediné vteřině zcela probudí větvička narážející v noci zvenčí na okno. Je připraven bránit se proti možnému útoku, nikoliv tišit vrnící dítě, což ovšem neznamená, že to v případě nutnosti nemůže udělat. Jen ho to stojí víc přemáhání.

Hmat a dotyk. Kůže je tělesným orgánem s největší plochou (2 m²) s miliony receptorů bolesti, chladu, doteku a tlaku. I zde jsou rozdíly. Již od narození jsou dívky výrazně citlivější a v dospělosti mají ženy ve srovnání s muži kůži nejméně desetkrát citlivější k dotekům a tlaku. Ženská kůže je tenčí než mužská; navíc je pod ní pravidelně přítomná tuková vrstva, která v zimě zahřívá. Hormon podněcující potřebu doteků a uvádějící do pohotovosti receptory doteku je oxytocin z

hypotalamu a zadní hypofýzy, který jinak zvyšuje stahy hladké svaloviny (např. dělohy při porodu). Není divu, že ženy, které mají receptory doteku desetkrát citlivější než muži (a ještě více na zevních genitáliích), přikládají takový význam objímání a hlazení partnerů. Ženy západní civilizace se při společenském rozhovoru s jinou ženou navzájem dotknou čtyřikrát až šestkrát častěji než muži ve stejné situaci. Naproti tomu muži, zvláště vystavení určitému stresu, se doteku vyhýbají. Polovina žen ve stejném testu naopak iniciovala kontakt s mužem nikoli za účelem sexu, ale kvůli intimitě dotyku. Muži mají silnější kůži než ženy, což vysvětluje, proč ženy mívají více jemných vrásek. Kůže na mužských zádech je čtyřikrát silnější než kůže na břicho a chrání proti útoku zezadu. Muži mají nižší práh bolesti, ale soustředí-li se na určitý fyzický nebo sportovní výkon, častokrát si ani nevšimnou svého zranění (s výjimkou „filmování“ při fotbalu).

Časné dotýkání je u člověka (stejně jako u jiných druhů) důležité pro přežití. Nedostatek doteků může u opicích mláďat vést k depresím, nemocím a předčasně smrti. Podobné je to u zanedbávaných dětí. Děti, které matky od jednoho týdne do šesti měsíců hladily, méně často trpí nachlazením, zvracením či průjmami. Ženy s neurózou či depresí se výrazně zlepšují, jsou-li častěji objímány a čím déle tato objetí trvají (jeden z důvodů lesbických kontaktů?). Ve společnostech, v nichž se dospělí jen zřídka dotýkají dětí, je největší míra výskytu násilí u dospělých. Děti vychované s dostatkem jemných doteků většinou vyrostou v zdravé dospělé jedince. Sexuálně agresivní dospělí byli často v dětství odmítáni, vystaveni násilí a nedostatku fyzického kontaktu.

S tím souvisejí tzv. zástupné kontakty. V mnoha kulturách, které si nepotrpí na doteky (Anglie), lidé milují kočky a psy. Hlazení domácích zvířat je vyjádření silné potřeby dotyku. V tom mj. spočívá úspěch hiporehabilitace (využívající koně) a kanisterapie (využívající psy) u osob s depresí, autizmem a jinými duševními problémy.

Čich a chuť. Ženy mají lepší schopnost vnímat čichem a chutí. Máme až deset tisíc chuťových receptorů, díky nimž rozeznáváme nejméně čtyři hlavní chutě – sladké a slané pomocí receptorů na špičce jazyka, kyselé po stranách jazyka a hořké vzadu na jazyku. Jsou i další přídavné – glutamátová, mastná, kovová aj. Muži nejlépe rozeznávají dvě z nich, sladkou a hořkou (a proto asi pijí rádi pivo). Mnozí si rádi dáme k pivu tatrunku. Ženy mnohem lépe rozeznávají dva podtypy „sladké“, sladkou a cukrovou, což vysvětluje jejich větší oblibu čokolády (plus kanabinoidům podobného fenyletylaminu). Opět to mělo význam pro praktický život. Když ženy sbíraly pro děti ovoce, musely citlivě posuzovat požitelnost a zralost plodů. Čichem, převážně podvědomě, jsou muži a ženy také k sobě přitahováni, a to tím více, čím víc se liší jejich genomy. Důvod je zřejmý, že děti jsou pak lépe vybaveny pro přežití než například v příbuzenském manželství, kde se naopak mohou projevit různé defekty. Savci – šelmy, koně, přežvýkavci aj. pomocí vomeronazálního orgánu také zkoumají říjný stav a mateřské vlastnosti samice. Tomuto typu čichání se říká flémování. Ženský mozek dokáže odhalit čichem a chutí při líbání rozdílů v genech a výkonnosti imunitního systému potenciálního otce dětí během prvních několika vteřin. I tady člověk podvádí a uměle si přidává tam, kde se nedostává, a proto kvete parfémový a feromonový průmysl.

Sociální orientace. Jiný rozdíl spočívá v podvědomém vnímání a dešifrování sociálního chování jiných osob. Žena dobrou spoluprací obou hemisfér snadno odhalí ve skupině lidí, kdo ke komu patří a kteří lidé se nesnášejí. Muž si raději sedá ke stěně, hledá podvědomě nepřátele a hledá si otvor pro únik. Ženy lépe čtou řeč těla (která představuje 60–80 % veškeré osobní informace), a proto snadno prokouknou lhaní mužů v přímém kontaktu. Muž často lež (ženy) nerozpozná, nemá dostatečnou psychickou citlivost.

Žena ve svém světě rozvinuté vnímavosti očekává, že muž rozluští její zrakové a hlasové signály i její řeč těla a že bude předvídat její potřeby, stejně jako to dělají jiné ženy. Vzhledem k odlišnému

*Projekt Interaktivní vzdělávání čtenářské a numerické gramotnosti
CZ.1.07/3.1.00/50.0064*

biologickému vybavení mužů a žen se toto očekávání nemůže naplnit automaticky. Žena tiše předpokládá, že muž ví, co ona chce či potřebuje, a když muž nereaguje na její signály, obviní ho z necitlivosti. Muži odporují slovy: „Mám ti snad číst myšlenky?“ Výzkumy dokazují, že muži jsou skutečně špatnými čtenáři myšlenek, ale většina z nich může (chce-li) zlepšit svou vnímavost k neverbálním a hlasovým signálům, často vyřčeným nepřímou řečí.

*(zdroj: Franišek Vyskočil. Publikováno: Vesmír 85, 429, 2006/7
<http://casopis.vesmir.cz/clanek/rozdily-mezi-muzem-a-zenou>)*

5. Moderní terminologie nejen v IT - Použité texty

Poslední dobou se ve světě IT a byznysu objevují nová slovní spojení, pocházející z angličtiny. Některá jsou však starší, než by se dalo očekávat. Valná část z nich se do češtiny nepřekládá. Podíváme se na pár z nich – co přesně znamenají a odkud se vzaly.

Phishing je podvodná technika používaná v Internetu k získávání citlivých údajů (hesla, čísla platebních karet apod.) v elektronické, nejčastěji emailové komunikaci. K nalákání adresáta předstírá, že pochází z bank, aukčních webů, on-line platebních portálů nebo úřadů státní správy. Slovo pochází z anglického „fishing“ – tj. rybaření, což v tomto kontextu označuje rozesílání „návnady“ (e-mailových zpráv) v naději, že se některé oběti chytí. Náhrada prvního f za ph se inspirovala moderním slangem. Zlí jazykové tvrdí, že název pochází ze slov password harvesting fishing. Český výraz rhybaření, inspirovaný překlady Pavla Kantorka se moc neujal.

Podobně znějícím slovem je **phablet**. Se slangem má oproti phishingu však pramálo společného. Jedná se o spojení dvou slov phone (telefon) a tablet. A kde se tu vzalo? Když zapátráte v paměti, říkalo se tak prvnímu Galaxy Note od Samsungu, plus minus v roce 2011, ale nenechte se zmást. Už v roce 2009 tak Dell pojmenoval svůj telefon Streak. „Zní to ošklivě a je to dost hloupé pojmenování“, ozývalo se tehdy. Možná proto tento výraz Samsung nepoužívá. Němci to vyřešili na jejich vkus poměrně dobře. Těmhle zařízením říkají Smartlet.

Dalším novotvarem je **crowdsourcing**. Označuje způsob dělby práce. Termín se stal populárním díky autorům knih a novinářům věnujícím se oblasti podnikání, kteří takto označovali trend působení masové spolupráce. Slovo crowdsourcing poprvé použil Jeff Howe v červnu 2006 v článku pro časopis Wired.

I když se jedná o nový termín, podobná činnost se uskutečňovala už v 18. století. Roku 1714 britská vláda nabídla veřejnou odměnu za vyřešení úlohy související se zeměpisnou délkou. V 19. století byl sestaven Oxfordský slovník angličtiny i díky milionům útržků papíru s příspěvky od veřejnosti. Tento obchodní model však často čelí kritice.

S crowdsourcingem úzce souvisí crowdfunding, tj. „moderní“ způsob získávání peněz formou sbírky na určitý, necharitativní projekt. Třeba na stavbu Národního divadla nebo tak něco. Jen se tomu tak dříve neříkalo. Dárce může buď hřát dobrý pocit, nebo se dočká nějaké zajímavé odměny. Může se po něm jmenovat postava ve hře nebo dostane k CD plakát s věnováním. Budovy se už tímto způsobem bohužel nestaví.

Cloud computing. Kdo o něm v dnešní době ještě neslyšel? Všudypřítomný výraz, který vešel v širší známost, když šéf Googlu ve svém projevu na konferenci Search Engine Strategies mluvil o novém budoucím modelu podnikání.

Zaujal vás tento článek? Přehled nejzajímavějších zpráv získáte odebráním našeho newsletteru » Ale termín je mnohem starší: v sérii setkání na konci roku 1996 marketingový ředitel firmy Compaq George Falaloro a technolog Sean O'Sullivan přišli nejen s výrazem, ale i se sérií nápadů, která vypadala hodně podobně jako moderní vize cloudového prostředí. O'Sullivan se rok nato neúspěšně pokusil registrovat si cloud computing jako ochrannou známku.

Big data (velká data) je jedno z hlavních slovních spojení, objevivších se na začátku nového tisíciletí. Dnes opět hojně rozšířené a používané. Ovšem původně se toto slovo objevilo už v

*Projekt Interaktivní vzdělávání čtenářské a numerické gramotnosti
CZ.1.07/3.1.00/50.0064*

letech devadesátých. John Mashey, hlavní výzkumník společnosti Silicon Graphics koncem 90. let poskytl sérii rozhovorů po celém Silicon Valley na téma nadcházející exploze dat. Termíny „big memory“, „big net“ a „huge data“, která rovněž v rozhovorech zazněla, se bohužel už neujala. Další z hojně používaných termínů současnosti je **Hactivism (hactivismus)**. Vznik tohoto výrazu se váže k polovině osmdesátých let, kdy v Texasu založila parta tří mladých správců BBS hackerskou skupinu Cult of the Dead Cow (Kult mrtvé krávy). Samotný výraz pro jejich „práci“ vznikl až na sklonku devadesátých let. CDC měl určitou ideologii i úroveň. Například se nesnižovali k útokům typu DDoS ani čemukoli podobnému, co by mohlo zabránit lidem v komunikaci. Jejich nástupci si však bohužel s takovými věcmi už hlavy nelámou.

Zdroj: Kateřina Janulová, Computerworld. <http://computerworld.cz/analyzy-a-studie/z-praxe-it-moderni-terminologie-nejen-v-it-51160>

6. Autorské právo - Použité texty

Text pro evokační fázi

Celovečerní animovaný film Simpsonovi ve filmu na motivy populárního amerického seriálu si na nedostatek publicity v českých médiích stěžovat rozhodně nemůže. Mediální pozornosti však nevděčí ani tak díky své kvalitě či zábavnosti, ale zejména tomu, že se tento dlouho očekávaný titul stal předmětem jedné z největších pirátských kauz svého druhu v České republice, ve které létají vzduchem milionové částky jako údajně způsobená škoda. Ale začněme pěkně od začátku.

Film se začal v českých kinech promítat loni v létě. Jedním z diváků, kteří si na něj zašli, byl i devatenáctiletý mladík Josef Šubr. Na rozdíl od většiny ostatních diváků však na tuto podívanou zřejmě do smrti nezapomene. Do českobudějovického multiplexu CineStar totiž propašoval kameru a potají pořídil záznam z promítání, kterému se v internetové hantýrce říká kinorip. Pořízený záznam následně bez větších starostí o svou anonymitu zveřejnil na Internetu. Sám dnes přiznává, že to udělal z hecu a uvědomoval si, že porušuje zákon, ale nedomyslel možné důsledky. Již za tři dny ovšem u jeho dveří zvonili policisté, kteří konali na základě trestního oznámení České protipirátské unie, jejímž členem je i Bontonfilm, distributor předmětného filmu na našem trhu. V srpnu byl mladík obviněn ze spáchání trestného činu. Už z prvních mediálních vystoupení České protipirátské unie bylo patrné, že chce exemplární případ.

Podle informací serveru Týden.cz v této kauze padl nepravomocný rozsudek, který mladíkovi za nedomyšlenou klukovinu vyměřil trest devíti měsíců vězení s podmínkou na dva roky, trest propadnutí zabavené techniky a povinnost nahradit způsobenou ztrátu. Ta byla vyčíslena na více jak pět milionů korun. O kinorip byl na Internetu velký zájem. Jen v prvních dnech si jej podle odhadů České protipirátské unie stáhlo sto tisíc lidí. Navíc se objevil v době, kdy v řadě zemí, včetně USA, ještě film nebyl vůbec uveden do kin.

Mladík však začal s Českou protipirátskou unií spolupracovat a dohodl se na podstatně nižší úhradě škody, omluvě a slibu, že bude působit jako jakýsi odstrašující příklad v preventivních kampaních proti filmovému pirátství. "Obviněný je mladý, dosud netrestaný muž. Když obě strany začaly vyjednávat o náhradě škody, mohl jsem rozhodnout o odklonu trestního stíhání," uvedl pro Týden.cz soudce Ondřej Círek.

*Případ kinorip: od klukoviny k jedné z největších pirátských kauz
<http://www.lupa.cz/clanky/pripad-kinorip/>*

Text pro fázi uvědomění si významu

(část1)

Ochrana práv autorů uměleckých, vědeckých a jiných děl (včetně počítačových programů) se řídí tzv. autorským zákonem, který ve sbírce zákonů najdeme pod číslem 121/2000. Každému, kdo se vážněji zabývá šířením internetového obsahu, lze vřele doporučit, aby si tuto právní normu přečetl. Běžný uživatel Internetu, který je zpravidla konzumentem a občasným přispěvatelem, by měl znát přinejmenším hlavní zásady zakotvené v autorském zákoně – a samozřejmě také používat vlastní hlavu.

Prokletí myšáka Mickeyho

Historický vývoj autorských zákonů u nás i ve světě odráží také některé negativní trendy, které jsou výsledkem soustředěného tlaku vlivných lobby spojených se zábavním průmyslem. I těchto okolností by si měl být poučený uživatel vědom, i když s nimi sám nemůže mnoho dělat.

První autorské zákony byly v anglosaském světě koncipovány v průběhu 18. století. Šlo v nich o nalezení rovnováhy mezi oprávněnými zájmy autorů a celé společnosti. Bez autorů totiž nikdy žádné umění nebude, a pokud si nedokáží svými díly vydělat na živobytí, budou nuceni se věnovat něčemu jinému. Na druhé straně ale musí mít i autorská ochrana své meze, protože je v celospolečenském zájmu, aby se umělecká díla (aspoň ta dobrá) stala součástí širšího kulturního povědomí. Tak jako ve vědě totiž často i v umění vznikají nová díla použitím a rozvinutím motivů z děl starších. Autoři a jejich dědicové proto nemohou mít možnost takové použití svých děl navždy blokovat.

Kongres Spojených států amerických nastavil v roce 1790 dobu trvání autorskoprávní ochrany na čtrnáct let s tím, že na žádost autora – pokud je v té době stále naživu – ji lze prodloužit o dalších čtrnáct let, ovšem pouze jednou! Po uplynutí této doby se každé dílo stalo volným (angl. public domain) a kdokoli s ním mohl nakládat podle svého uvážení. V průběhu 20. století se však tato doba opakovaně prodlužovala a ve většině západních zemí, včetně té naší, jsou dnes autorská díla chráněna prakticky po celé století od svého vzniku. Konkrétně, v autorském zákoně č. 121/2000 Sb. je trvání majetkových práv k autorským dílům stanoveno na dobu autorova života plus dalších 70 let.

Lawrence Lessig ve své knize *Free Culture* ukazuje, že američtí zákonodárci opakovaně přistoupili k prodloužení doby trvání autorských práv v době, kdy měl vypršet copyright Mickey Mouse. Tato skutečnost vypadá komicky, ale jen do chvíle, než si uvědomíme, jaký ohromný komerční potenciál se v Disneyových postavičkách skrývá. A tak to vypadá, že oblíbený myšák a jeho přátelé se koule na noze se znakem © jen tak nezbaví, a spolu s s ním budou tímto čím dál více absurdním omezením vázána i mnohá podstatněji díla americké a světové kultury.

(část2)

Stahování není trestné, ale ...

Autorský zákon je poměrně benevolentní k těm, kdo autorská díla užívají pouze pro osobní potřebu. V prostředí Internetu to znamená, že za stažení písničky nebo filmu vás nikdo před soud nepožene. Ovšem pozor:

- Toto tvrzení neplatí pro počítačové programy! Autorský zákon hovoří jasně: „Oprávněným uživatelem rozmnoženiny počítačového programu je oprávněný nabyvatel rozmnoženiny počítačového programu, který má vlastnické či jiné právo k rozmnoženině počítačového programu, ...”.
- Některé programy pro sdílení obsahu, zejména tzv. peer-to-peer systémy, fungují tak, že dílo stažené jedním uživatelem okamžitě dávají z jeho disku k dispozici ostatním. V takovém případě se uživatel dopouští protiprávního jednání, byť třeba nevědomky. Nepochází totiž pouze ke stažení díla pro osobní potřebu, ale jeho zpřístupňování dalším osobám.

Sluší se připomenout, že ani stahování děl chráněných autorským zákonem není úplně zadarmo – samozřejmě i za ně autorům náleží odměna, která však není dohodnuta mezi autorem a uživatelem, ale jde o tzv. náhradní odměnu, která se stanoví paušálně a poplatky se hradí z přístrojů, které výrobu umožňují a z nenahraných nosičů záznamů. Tedy vlastně přesněji, poplatky „se nehradí“, ale hradí je výrobci či dovozci takových přístrojů a nosičů, kteří je pak pochopitelně přenášejí na své zákazníky.

Férové užití děl

Autorské zákony, včetně toho českého, umožňují přiměřeným způsobem citovat z děl, která dosud podléhají ochraně autorských práv. Takové použití se v anglické terminologii nazývá „fair use“, i když se někteří distributoři autorských děl snaží i od takového počínání odrazovat.

Zákon výslovně umožňuje používat v odůvodněné míře výňatky z cizích děl ve vlastní tvorbě, případně pro účely kritiky, recenze apod. Také je dovoleno používat dílo při výuce nebo neziskovém vědeckém výzkumu.

(část3)

Licenční smlouva

Počítačové programy a také některá umělecká díla se dodávají s licenční smlouvou neboli licencí. Ta v podstatě vyjadřuje vůli autora ohledně předpokládaných způsobů použití díla.

Problematika licenčních smluv je velmi komplikovaná a je lepší ji přenechat právníkům. Za zmínku třeba stojí, že softwarovou licenci může být zakázáno pořizování záložních kopií programu, ačkoli to autorský zákon na obecné úrovni umožňuje.

Ustanovení licenční smlouvy zpravidla nabyvatele díla omezují v tom, co smí s dílem podnikat, tedy zejména že je nesmí kopírovat, modifikovat nebo dále šířit. Nemusí tomu ale tak být vždy. Existují totiž také typy licencí, které naopak kopírování, modifikace a další šíření podporují. Pokud autor pro své dílo zvolí takovou licenci, snaží se tím obvykle dosáhnout co největšího rozšíření díla, zajistit, že dílo může být dále jinými autory rozvíjeno, a podobně.

V oblasti počítačových programů se pro tento účel používají takzvané licence svobodného softwaru (angl. free software licenses). Základními dvěma druhy jsou:

- GNU GPL, čili Všeobecná veřejná licence GNU. Tato licence umožňuje počítačový program kopírovat a modifikovat, a pro tyto účely uživateli zaručuje přístup ke zdrojovému kódu programu. GNU GPL také umožňuje program nebo jeho modifikace dále šířit, ovšem pouze za předpokladu, že každý nový nabyvatel bude mít stejná práva jako ten, kdo dílo šíří.
- Licence BSD (Berkeley Software Distribution) je velmi liberální licencí, která umožňuje používat program v podstatě libovolným způsobem. Jedinou podmínkou je, že zdrojový kód programu nebo jeho modifikací, pokud je dále šířen, musí obsahovat kompletní text licence včetně údajů o autorství. Programy s licencí BSD se například mohou stát součástí jiných programů, jejichž zdrojový kód už není dalším nabyvatelům poskytován.

Pro jiná díla, například literární, hudební nebo výtvarná, fotografie, filmy apod., plní podobnou úlohu licence Creative Commons. Ty umožňují autorům vhodně namíchat vlastnosti, které od licenční smlouvy požadují, zejména

- zda se povolují modifikace díla, a pokud ano, zda se pro další šíření odvozených děl požadují stejné licenční podmínky;
- zda se povoluje komerční využití díla;
- zda má být licence vztažena k jurisdikci konkrétního státu anebo má být mezinárodní.

Akademie CZ.NIC. Jak na internet: Autorská práva. RVP Metodický portál.

<http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/19309/JAK-NA-INTERNET-AUTORSKA-PRAVA.html>

7. Bezpečnost dětí na internetu

Hlavním cílem této studie bylo zjistit, jak používají internet děti ve věku 12-17 let a zda jsou vystaveny možnému ohrožení, které souvisí s používáním internetu (zejména nebezpečí související s navazováním nových známostí přes internet).

Mezi hlavní předměty výzkumu patří:

- Trendy v používání internetu dětmi
- Nebezpečí související s poznáváním nových lidí na internetu
- Povědomí dětí o hrozbách spojených s poznáváním nových lidí na internetu
- Povědomí rodičů o hrozbách pro děti spojených s poznáváním nových lidí na internetu

Trendy v používání internetu a mobilních telefonů dětmi

Většina dětí ve věku 12-17 používá internet na místech, kde je pod dohledem dospělých. Internet používají většinou doma – téměř všechny se připojují z místa svého bydliště. Dvě třetiny dotazovaných dětí používají internet ve škole. Internetové kavárny nejsou momentálně mezi dětmi příliš oblíbené.

Pro děti ve věku 12-17 let je internet důležitým komunikačním prostředkem. Používají internet jako nástroj, který jim umožňuje být v kontaktu s ostatními lidmi. Nejčastěji používají komunikátory a e-mail. Viditelně nižší, ale stále značné procento dětí z analyzované věkové skupiny navštěvuje

internetové stránky, kde může snadno navazovat známosti s jinými lidmi, např. diskusní fóra, chaty, IRC a seznamky.

Při používání komunikátorů se děti většinou zaměřují na jednoduchou textovou komunikaci. Internet používají děti ve věku 12-17 let jako zdroj seznamování – polovina z nich chce na internetu najít nové známé. Tito mladí jsou potenciálně vystaveni nebezpečí, které vyplývá z navazování nových internetových přátelství.

Nepřekvapí, že téměř všechny děti ve věku 12-17 vlastní mobilní telefon. Nicméně navštěvování chatů a seznamek přes mobilní telefon není v současné době příliš obvyklé.

Nebezpečí související s poznáváním nových lidí na internetu

Zdá se, že děti ve věku 12-17 let nejsou příliš opatrné pokud jde o poskytování osobních údajů cizím osobám z internetu. Většina dětí poslala fotografie, e-mailovou adresu nebo telefonní číslo osobě, kterou poznala během minulého roku na internetu. Při poskytování své adresy jsou děti ale zdrženlivější, protože to je všeobecně považováno za riskantní.

Děti ve věku 12-17 let, které používají internet, jsou často vystaveny situacím, kdy se je někdo soustavně pokouší kontaktovat. Děti, které byly během minulého roku minimálně jednou obtěžovány někým na internetu, uvedly, že se v takové situaci nebály. Pouze jedna třetina uvedla, že tato situace byla stresující.

Povědomí o nebezpečí, které souvisí se setkáváním s lidmi z internetu, je u dětí ve věku 12-17 let relativně vysoké. Ačkoli většina z nich považuje takové schůzky za riskantní, často souhlasí se schůzkou, kterou jim někdo nabídne na internetu. Navíc se vystavují velkému nebezpečí, když

obvykle chodí na tyto schůzky samy. O těchto schůzkách sice obvykle někoho informují, ale bohužel většinou jen stejně staré osoby - kamarády.

Nebezpečí související s poznáváním nových lidí na internetu

Děti nejsou zvyklé zasvěcovat rodiče nebo jiné dospělé do svých plánů a kontaktů s osobami, které poznaly na internetu. Nekonzultují s rodiči ani plánované schůzky s cizími osobami z internetu, protože si připadají dost staré na to, aby mohly samy rozhodovat o tom, s kým se setkají. Stává se zřídka, že na osobní schůzce dítě zjistí, že osoba z internetu vypadá jinak, je starší/mladší nebo jiného pohlaví, než uváděla na internetu. Také chování těchto osob obvykle nezbuzuje podezření.

Povědomí dětí o hrozbách spojených s poznáváním nových lidí na internetu

Povědomí dětí o možném nebezpečí, které souvisí s poznáváním nových lidí na internetu, je relativně vysoké. Ačkoli pokud bereme v úvahu fakt, že se o tomto problému často diskutuje v médiích, je procento dětí, které si neuvědomují toto nebezpečí, velmi znepokojující. Masmédia hrají velkou roli v rozšiřování informovanosti dětí o možných nebezpečích, které souvisí se seznamováním s novými lidmi na internetu. Mezi čtyřmi nejčastěji jmenovanými zdroji informací byla zastoupena tři média, na prvním místě televize. Důležitou roli také hraje škola. Ovšem je nutné upozornit, že děti o tomto nebezpečí slyší ve škole častěji než od rodičů.

Povědomí rodičů o hrozbách pro děti spojených s poznáváním nových lidí na internetu

Většina rodičů dětí ve věku 12-17 let uvedla, že jejich děti používají internet. Většina rodičů také tvrdí, že jejich děti používají internetové komunikátory a chaty. Čtvrtina rodičů uvedla, že se jejich děti ve věku 12-17 let setkávají s lidmi, které poznají na internetu.

Z rodičů, jejichž děti ve věku 12-17 let se setkávají s lidmi z internetu pouze jedna třetina uvádí, že je vždy informována o takové schůzce. Jedna třetina uvedla, že jejich děti ve věku 12-17 let je spíše o schůzce informují. Navíc téměř polovina rodičů uvádí, že takové schůzky se odehrávají s jejich souhlasem. Tyto údaje ukazují, že rodiče často předpokládají, že vědí o chování svých dětí dost, nebo že nejsou příliš informováni o volnočasových aktivitách svých dětí.

Znepokojující je fakt, že téměř polovina rodičů si není vědoma nebezpečí, kterému jsou jejich děti na internetu vystaveny. Ačkoli čtyři z pěti rodičů uvádějí, že se svými dětmi mluví o zásadách bezpečného používání internetu.

8. - Monitoring sociálních sítí

Leigh Van Bryan a jeho přítelkyně Emily Bunting se vydali do Los Angeles na dovolenou a na letišti je čekalo zadržení, výslechy a vrácení zpět do Británie. Pokud snad kdy budou chtít do USA, budou si muset zažádat o vízum a je velmi nejisté, zda jim bude uděleno. Na letišti je anti-terorističtí agenti vyšetřovali na základě neškodných tweetnutí Bryana. Ty se pro americké orgány, důsledně monitorující sociální sítě, staly důvodem k podezření, že se Bryan a jeho přítelkyně chystají spáchat zločin.

Příběh, ve kterém hrají roli dva nevinné tweety a dvojice britských turistů, nadšeně mířící do náruče Ameriky, je pravdivý. Bryan napsal, že chce zničit Ameriku (myslel tím pravděpodobně, že se hodlá rozšoupnout a svůj pobyt pojme jako jednu velkou párty), tajné služby monitorující podezřelá sdělení se této mnohoznačné větičky chytly a na příjezd mladé britské dvojice se náležitě připravily. Teď už je Bryanovi hej, ale po zatčení a při výslechu mu do skoku asi nebylo. To nejhorší má za sebou, teď je z něj celebrita, host televizních pořadů a známá osobnost. Bryan si to evidentně (alespoň podle jeho účtu na Twitteru soudě) užívá, ale asi by ke své slávě raději přišel nějakým jiným způsobem.

Poučení je jasné, i na sociálních sítích je vhodné myslet na to, že ne každá legrácka může být správně pochopena a že jsme neustále sledováni a monitorováni. Chystáte-li se do Ameriky, nepište, že jí zbouráte a že jejich blondatý idol s iniciály MM vykopete ze země. Nemusí se to vyplatit.

Jak to tedy vlastně je s monitorováním sociálních sítí? Facebook a Twitter skutečně USA monitorují, a pokud chcete tuto zemi navštívit, zvažte, co na sociální sítě psát. Sociální sítě monitorují i značky, data jsou sbírána a vyhodnocována i pomocí analýzy sentimentu, například Coca Colu zajímá, jak limonáda chutná lidem a konec konců i média monitorují Facebook a Twitter s cílem narazit na nějakého právě vznikajícího „sóllokapra“.

Velmi aktivní v monitoringu sociálních sítí je americká vláda, která takto chce předejít obecnému ohrožení nebo terorismu. Paul Quigley odkrývá, jak vůbec úřad Department of Homeland Security (DHS) na Leigha a Emily narazil. Nešlo o nic jiného, než jeden hloupý tweet. Britové nebyli v žádné databázi podezřelých, neměli žádný záznam nebo škrálop, před tím se jimi tajné služby ani jiné úřady nezabývaly. Znamená to tedy, že Leighův tweet byl prostě „vybrán“ ze všech ostatních tweetů toho dne. Oněch tweetů bylo čtvrt miliardy...

Jak to, že zrovna Leigh se svou frází v sítu monitoringu uvízl? Slova jako „kill“, „shoot“ nebo „destroy“ jsou vyhledávány ve spojení s slovy „America“ nebo „USA“. Stejně ostatně postupují i značky, Paul srovnává s pro limonádníky velmi důležitými spojeními „I hate Coca Cola“ nebo „I love Coca Cola“. Stačí hledat pár takových spojení a hned je jasno, jestli hnědá limonáda lidem chutná, nebo ne, a co si o ní vůbec myslí.

DHS podle Paula používá více méně stejnou techniku jako brand manažeři limonád. S tím rozdílem, že pokud napíšete, že Coca Colu nenávidíte a že chutná jako moč, asi těžko vás za to zavrou. Když úřad zjistí, že někdo napsal na Twitter něco podezřelého, rozběhne se kolotoč, který může skončit i zatčením. Jak se dostat na list podezřelých nebo dokonce vyvolat nějakou reakci amerických úřadů? Doporučuje se zkusit do tweetu nacpat slova jako „Osama“, „destroy“, „America“ a další vybraná klíčová slova. Paul naznačuje, že problémům můžeme přijít jako slepý k houslím. Představte si, že jste fotograf a chcete napsat, že si vyfotíte Empire State Building. Dost možná zvolíte anglický obrat „shoot The Empire State Building“. A jste lidově řečeno v rejži.

Marketéři často používají slovo „explode“, to je další možný hřebíček do pomyslné rakve, zvlášť ve spojení s nějakým místem v Americe.

Pokud se vám podaří poškádlit vládní algoritmus a vaše hláška na sociální síti doputuje až na ta nejvyšší místa, můžete si vykoledovat vyhoštění z USA. Paul podotýká, že by si každý, kdo míří do USA, měl na hranicích připravit vysvětlení pro všechny případy, kdyby náhodou někdo chtěl vědět, jak byl myšlen nějaký podezřelý tweet. Budeme se muset zamýšlet nad tím, zda napsat nebo nenapsat spojení „Romney destroys Obama“? Kolik z nás se jen tak mimochodem dostane do hledáčku amerických úřadů (a asi nejenom těch)? Miliony. Nebo víc?

Americké úřady „neameričany“ nazývají „aliens“. Asi vědí proč, v jejich očích je totiž vetřelcem skoro každý. O člověku, který nešikovně tweetne, ani nemluvě. Nezbývá než dokola opakovat hlavní sdělení – pokud se chystáte do USA, měli byste zvážit, co budete tweetovat. Nasnadě je tvrdá autocenzura, vyvarovat se ošemetných slov, politických vyjádření a dalšího obsahu, který by mohl zaujmout monitorovací roboty v amerických službách.

Žijeme v době, kdy jeden tweet, uvíznutý v síti důkladného amerického monitoringu, může způsobit monstrproces se zatčením a vši následnou parádou v médiích. Paul píše, že cizinci se po takovýchto zkušenostech nemohou na Ameriku dívat dobře. I když jde o národní bezpečnost, strach použít slovo „America“ nepomáhá ničemu. Co když budou ostatní země následovat Ameriku a Američané budou mít problém při vstupu do Británie nebo Francie?

Jediné, co nás může trochu uklidnit je fakt, že nás k používání sociálních sítí nikdo nenutí. Jsou to sítě provozované soukromými společnostmi, které si mohou stanovit vlastní pravidla a my, pokud se chceme sociálně sdružovat, je musíme akceptovat. Data na sociálních sítích navíc musíme považovat za víceméně veřejné, ať už máme zamčený profil, nebo ne. Jsou tu ale ostatní komunikační kanály, bez kterých se neobejdeme a které jsou také odposlouchávány. Co je proti tomu Facebook nebo Twitter, na který nás nikdo nenutí? Nezbyde nic jiného než si začít pomalu zvykat na to, že vše může být použito proti nám. I pitomá poznámka na Twitteru. A to nejenom před cestou do Ameriky.

(zdroj: <http://www.lupa.cz/clanky/jak-americke-bezpecnostni-sluzby-monitoruji-socialni-site/>)

9. Čtení a psaní

BURÁCENÍ HROMU

Ten nápis na zdi jako by se chvěl, roztřesen clonou proudící teplé vody. Eckels ucítil, jak mu víčka mrkla přes upřený pohled, a nápis zahořel i v té okamžik trvající tmě:

VÝPRAVY ČASEM, s. s r. o.

SAFARI DO JAKKOLI VZDÁLENÉ MINULOSTI VY SI VYBERETE ZVÍŘE, MY VÁS K NĚMU DOPRAVÍME, VY JE ZASTŘELÍTE!

V krku měl vyprahlo; polkl. Svaly kolem úst se mu stáhly úsměvem, když zvolna napřáhl ruku, v níž mu povíval šek na deset tisíc dolarů, a podal ho muži u přepážky. „Ručíte za to, že se z téhle výpravy vrátím živ?“ „My ručíme pouze za dinosaury,“ odpověděl úředník. Obrátil se. „Tohle je pan Travis, vedoucí vašeho safari do minulosti. Ten vám poví, co a kde zastřelit. Když řekne nestřílet, tak se střílet nebude. Pokud byste neuposlechl pokynů, musel byste po návratu zaplatit přísnou pokutu ve výši deseti tisíc dolarů a ještě byste asi měl popotahování s vládními úřady.“

Eckels se rozhlédl obrovskou kanceláří po spletité změti stočených hučících drátů a ocelových beden a po červánkové záři, jež probleskovala hned do oranžova, hned stříbřitě a hned zas do modra. Bylo slyšet zvuk, jako by se na obrovské hranici páčil veškerý čas, všechna léta, všechny pergamenové kalendáře, jako by někdo navrhl na hromadu všechny hodiny a zapálil je. Stačí jediný dotek ruky a tahle hranice se v okamžiku nádherně rozhoří nazpátek. Eckels se rozpomněl na stylizaci inzerátu. Z oharků a popela, z prachu a uhlí se jako zlatí salamandři vyloupnou staré časy, časy zrání; růže provoní vzduch, bílé vlasy zčernají, vyhladí se vrásky; všechno, úplně všechno poletí vstříc svému zárodku, uprchne smrti, vrátí se k počátku, slunce bude vycházet na večerní obloze a zapadat v čarokrásných východech, měsíc bude ubývat na opačnou stranu, všechno se bude skládat do sebe jako ruské panenky, králíci budou skákat do klobouků a všechno, úplně všechno pospěje k omlazující smrti, k smrti semenné, k smrti počáteční, k období před prvopočátkem. A to dokáže způsobit jediný dotek ruky, nic víc než dotek ruky.

„Dábelská záležitost,“ vydechl Eckels, když mu záblesk stroje dopadl na hubený obličej. „Opravdový stroj času.“ Zavrtěl hlavou. „Člověka to nutí k přemýšlení. Kdyby byly včerejší volby dopadly špatně, mohl jsem teď prchat před výsledky. Díky Bohu, že Keith vyhrál. Bude to dobrý prezident Spojených států.“ „Ano,“ řekl muž u přepážky. „Máme štěstí. Kdyby se do Bílého domu byl dostal Deutscher, měli bychom tady nejhorší diktaturu. Ten člověk je proti všemu na světě, militarista, zaměřený proti Bohu, proti lidem i proti vzdělání. Ani byste nevěřil, co lidí nás volalo. Dělali si legraci, ale mysleli to vážně. Říkali, že jestli se Deutscher stane prezidentem, chtějí se přestěhovat do roku 1492. My ovšem

neorganizujeme žádné úniky, my dáváme dohromady jen lovecké výpravy. Tak tedy máme Keithe prezidentem. Vy teď máte jedinou starost, abyste ...“

„Zastřelil svého dinosaura,“ dokončil za něj Eckels. „Je to Tyrannosaurus rex. Hromaještěr, nejstrašlivější netvor v historii. Podepište tohle prohlášení. Stane-li se vám něco, nepřebíráme zodpovědnost. Tihle dinosauři jsou hladoví.“

Eckels zrudl zlostí. „Chcete mě odstrašit?“ „Upřímně řečeno ano. Nechceme, aby nám tam jezdili lidé, kteří začnou panikařit při první ráně. V minulém roce přišlo o život šest našich průvodců a dvanáct lovců. My vám můžeme poskytnout nejstoprocentnější vzrušení, po jakém kdy opravdový lovec zatoužil. Zavezeme vás o šedesát miliónů let nazpět, abyste ulovil nejohromnější

a nejstrašlivější zvíře všech dob. Váš šek je zde. Roztrhejte ho.“ Eckels se na šek dlouze zahleděl. Prsty sebou zaškubaly.

„Hodně štěstí,“ řekl muž za přepážkou. „Pane Travis, je váš!“ Vzali si pušky a beze slova kráčeli místností ke stroji ze stříbrného kovu a burácející záře. Nejprve byl den a po něm noc, a pak den a noc, a pak už to bylo den-noc-dennoc-den. Týden, měsíc, rok, desetiletí! 2055, 2019, 1999! 1957! Dál! Stroj burácel. Nasadili si kyslíkové přílby a vyzkoušeli vzájemné spojení. Eckels se kymácel na čalouněném sedadle, v obličejí byl bledý a čelisti měl pevně stisknuté. Cítil, že se mu chvějí paže, a když sklouzl pohledem na ruce, spatřil, jak pevně svírají novou pušku. Ve stroji byli ještě čtyři muži. Travis, vedoucí výpravy, Lesperance, jeho asistent, a dva lovci, Billings a Kramer. Seděli, prohlíželi si jeden druhého a kolem nich se spalovaly roky. Eckels si uvědomil, že říká: „Mohou tyhle pušky dinosaura na místě zastřelit?“ „Ano, když ho správně trefíte,“ odpověděl Travis rádiem ve své přílbě.

„Někteří dinosauři mají dva mozky, jeden v hlavě a druhý až docela dole v páteři. Od těch raději dál. To bychom příliš pokoušeli štěstí. Nejlepší je vypálit první dvě rány do očí, oslepit je a pak zamířit dozadu na mozek.“

Stroj vyl. Čas se proměnil ve film pouštěný pozpátku. Slunce a deset miliónů měsíců letělo za nimi. „Panebože,“ povzdychl Eckels. „Všichni lovci, co jich kdy žilo, by nám dnes záviděli. Proti tomuhle je Afrika učiněný Zapadákov.“ Stroj zpomalil a jekot se proměnil v mručení. Stroj se zastavil. Na obloze se zastavilo slunce. Mlha obestírající stroj se rozplynula a tři lovci a dva vedoucí výpravy s puškami z modrého kovu na kolenou byli v pravěku, dokonce ve velmi dávném pravěku. „Kristus se dosud nenarodil,“ řekl Trávíš. „A Mojžíš neodešel na horu, aby promluvil s Bohem. Pyramidy jsou dosud v zemi a čekají, až budou vyřezány a postaveny. Mějte to na mysli! Alexandr, Caesar, Napoleon, Hitler — žádný z nich neexistuje.“

Muži přikývli. „Tamhleto,“ vykládal Travis, „to je džungle šedesát miliónů dva tisíce padesát pět let před zvolením prezidenta Keitha.“ Ukázal na kovovou stezku, která se nad parnatou bažinou mezi obrovskými kapradinami a palmami nořila do zelené divočiny. „A tohle,“ řekl, „to je stezka, vybudovaná naší společností pro vás. Vznáší se dvacet centimetrů nad zemí. Nedotýká se jediného stébla trávy, jediné květiny ani stromu. Je z anti-gravitačního kovu. Je tu proto, abyste se žádným způsobem nedotkli tohoto světa. Minulosti. Držte se na stezce. Nesestupujte z ní. Znovu vám to opakuji. Nesestupujte z ní! Ze žádného důvodu! Jestliže spadnete, je za to pokuta. A nestřílejte žádného živočicha, pokud k tomu nedáme souhlas.“ „Proč?“ zeptal se Eckels.

Seděli v pravěké divočině. Z dálky přinášel vítr křik ptáků, pach dehtu a slanou vůni starého moře, vlhkých travin i krvavě zbarvených květů. „Nechceme změnit budoucnost. My sem do minulosti nepatříme. Vláda nás tu nevidí ráda. Musíme podplácet na všechny strany, abychom si udrželi koncesí. Stroj času je zatraceně choulostivý podnik. Mohli bychom, aniž bychom si toho byli vědomi, zničit nějaké důležité zvíře, ptáčka, rybičku, nebo dokonce jen kvítek, a tím zmařit důležitý článek ve vyvíjejícím se druhu.“ „To mi není jasné,“ ozval se Eckels. „Tak se podívejte,“ pokračoval Travis, „řekněme, že tu náhodou zabijeme jednu myšku. To znamená, že pro budoucnost jsou zničena i všechna pokolení téhle určité myšky, je to jasné?“ „Ano.“ „A všechna pokolení všech pokolení téhle jediné myšky. Šlápnutím nohy vyhladíme nejprve jednu, pak tučet, pak tisíc, milión, miliardu možných myšek.“ „No tak je po nich,“ řekl Eckels. „Co má být?“ „Co má být?“ Travis zvolna popotáhl. „A co ty lišky, které budou tyhle myši potřebovat k životu? Kvůli deseti myším pojde jedna liška. Kvůli deseti liškám vyhladoví jeden lev. Kvůli jednomu lvu všelijaký hmyz, supi a nespočítatelné miliardy různých forem života budou vrženy do zmatku a záhuby. Nakonec to všechno naroste až takhle daleko: o padesát devět miliónů let později se jeskynní člověk, jeden z hrstky lidí na celém světě, vydá za potravou na lov kance nebo

šavlozubého tygra. Ale vy, příteli, jste všechny tygry v jeho oblasti zašlápl. A to jen tím, že jste zašlápl jednu jedinou myš. Jeskynní člověk zemře hladu. A přitom tenhle jeskynní muž, to si prosím dobře uvědomte, není jen tak ledajaký člověk, bez něhož se lze obejít, kdepak! Představuje celý budoucí národ. Byl by zplodil deset synů. Ti by zplodili sto synů a tak dále až k civilizaci. Zničíte tohoto jediného člověka a zničíte celou rasu, lidstvo, celou historii života. Dá se to přirovnat k zavraždění některého z Adamových vnuků. Šlápnutím nohy na jedinou myšku můžete vyvolat zemětřesení, jehož následky mohou otřást zemí a našimi osudy v průběhu času až do úplných základů. Smrtí tohoto jediného jeskynního muže je ta miliarda dalších, dosud nenarozených, zardoušena v zárodku. Možná že nikdy nepovstane Řím na svých sedmi pahorcích. Možná že Evropa navždy zůstane temným pralesem a jen Asie rozkvetne a zalidní se. Šlápnete na myšku a zboříte pyramidy. Šlápnete na myšku a v celé věčnosti zanecháte stopu jako Velký kaňon. Možná že se vůbec nenarodí královna Alžběta, možná že Washington nepřekročí Delaware, že nikdy nebudou žádné Spojené státy. Proto buďte opatrní. Držte se na stezce. V žádném případě nesestupujte!“

„Už rozumím,“ řekl Eckels, „ale to by se tedy nemuselo vyplatit, ani kdybychom se dotkli trávy.“

„Správně. Zlomení určitých rostlin se může nekonečně zmnohonásobit. Malá chybička by se za šedesát miliónů let rozrostla nedozírně. Je ovšem možné, že naše teorie není správná. Možná že čas nemůžeme předělat. Anebo se možná dá změnit jen nepatrně, v maličkostech. Mrtvá myš způsobí na jiném místě nesprávný poměr hmyzu, později pak nerovnoměrné rozvrstvení obyvatelstva, dále špatné žně, krizi, hladomor a nakonec i změnu společenského složení někde v odlehlých končinách. Snad ještě něco mnohem nepatrnějšího. Snad jen závan dechu, zašeptání, spadlý vlas, změnu tak nepatrnou, že se dá postřehnout jen při bedlivém zkoumání. Kdopak ví? Může vůbec někdo říct, že to ví? My nevíme.

My se jen dohadujeme. Ale pokud se nedovíme s naprostou jistotou, zda naše zasahování do času je schopno způsobit v dějinách veliký rámus, nebo jen malé zaharašení, musíme být opatrní jak čerti. Víte, že stroj, stezka, naše obleky i my sami jsme byli před cestou sterilizováni. Tyhle kyslíkové přílby máme na sobě proto, abychom do pravěkého ovzduší nezavlekli naše bakterie.“

„Jak poznáme, která zvířata zastřelit?“ „Jsou označena červenou barvou,“ řekl Travis. „Dnes, dřív než jsme vyrazili my, poslali jsme sem ve stroji Lesperance. Dorazil přesně do této doby a určitá zvířata sledoval.“

„Vy jste je pozoroval?“ „Ano,“ odpověděl Lesperance. „Stopoval jsem je po celou jejich existenci a všiml jsem si, která z nich žijí hodně dlouho. Není jich mnoho. A kolikrát se páří. Nepříliš často. Žijí krátce. Když najdu zvíře, které zahyne tím, že na ně padne strom nebo že se utopí v jámě dehtu, poznamenám si přesně hodinu, minutu a vteřinu a pak vystřelím bombu s barvou. Zanechá na něm červenou skvrnu. Nemůžeme je minout. Podle toho pak přizpůsobím náš přílet do minulosti tak, abychom netvora potkali asi o dvě minuty dříve, než by byl tak jako tak zašel. Tím dosáhneme toho, že zabijíme jen živočichy, kteří nemají žádnou budoucnost, kteří se už nikdy nebudou pářit. Vidíte, jak jsme opatrní?“ „Ale jestliže jste tu dnes ráno už byl,“ dychtivě vyhrkl Eckels, „musel jste narazit na nás, na naši výpravu! Jak dopadla? Byla úspěšná? Vrátili jsme se všichni — živí?“

Travis s Lesperancem na sebe pohlédli. „To by byl paradox,“ odpověděl Lesperance. „Čas nepřipouští takové změtení — aby člověk potkal sám sebe. Když hrozí taková možnost, čas ustoupí stranou. Jako když se letadlo dostane do vzduchové díry. Cítili jste, jak stroj poskočil, než jsme zastavili? To jsme právě míjeli sami sebe na zpáteční cestě do budoucnosti. Nic jsme nepostřehli. Žádným způsobem se nedá zjistit, zda tato výprava byla úspěšná, zda jsme dostali

svého netvora a zda jsme všichni — a zvláště vy, pane Eckelsi — vyvázli živi.“ Eckels se nejspíše usmál.

„Nechtě toho,“ břitce přerušil Travis. „Všichni vstaňte!“ Připravili se opustit stroj. Džungle byla vysoká, džungle byla hluboká, džungle byla na věky věků celý svět. Zdálo se, jako by se z oblohy snášela hudba a pleskání stanového plátna, ale to se jen ve výši na proděravělých šedých křídlech vznášeli pterodaktylové, obrovští netopýři z deliria a děsivých nočních vidin. Eckels balancoval na úzké stezce a žertem namířil pušku. „Nechtě toho!“ okřikl ho Travis. „K čertu, nemiřte ani z legrace. Kdyby vaše puška náhodou spustila ...“ Eckels zrudl. „Kde je náš tyrannosaurus?“ Lesperance pohlédl na hodinky. „Kupředu. Za šedesát vteřin mu zkřížíme cestu. Jen se probiha dívejte po té červené barvě. Nestřílejte, dokud neřekneme. Zůstaňte na stezce. Zůstaňte na stezce!“ V ranním větru postupovali vpřed. „Tohle je zvláštní,“ hučel si Eckels. „Před námi, šedesát miliónů let v budoucnosti, je po volbách. Keith je prezidentem. Všichni to oslavují. A my jsme tu, milióny let se ztratily a neexistují. Události, které nás trápily měsíce anebo celý život, ještě vůbec nevznikly, ani na ně nikdo nepomyslel.“ „Všichni odjistěte pušky!“ nařídil Travis. „První střílíte vy, Eckelsi. Druhý Billings. Třetí Kramer.“

„Lovil jsem už tygry, divoké kance, buvoly, slony, ale, kristepane, tohle je to pravé,“ řekl Eckels. „Třesu se jako dítě.“ „Ach,“ vydechl Travis. Všichni se zastavili. Travis zvedl ruku. „Před námi,“ zašeptal. „V mlze. Tamhle je. Tamhle jde Jeho královské Veličenstvo.“ Džungle byla hluboká a odevšad se z ní ozýval šustot, švitoření, mručení a vzdechy. Náhle vše ustalo, jako by někdo zavřel dveře. Ticho. Zaburácel hrom. Z mlhy asi sto metrů před nimi, se vynořil Tyrannosaurus rex. „Ježíši Kriste,“ zašeptal Eckels. „Pst!“

Přicházel na dlouhých, olejově lesklých, mohutně kráčejších plazích nohou. Přečnival o deset metrů většinu stromů, obrovský bůh zla, své tlapy, jemné jako ruce hodinářovy, měl složený na olejově se lesknoucí slizké hrudi. Zadní nohy byly jako písky — tisícikilové bílé kosti zapuštěné do tlustých provazců svalů chráněných lesknoucí se šupinatou kůží, která se podobala drátěné košili jakéhosi strašlivého válečníka. Stehno — to byla tuna masa, slonoviny a spleti ocelových provazců. Z obrovského hrudníku v horní části těla klinkavě visely ty dvě titěrné paže, paže s rukama, které mohly zvednout a prohlížet si člověka jako hračku. Hadovitý krk se svíjel. A konečně hlava — to byla tuna opracovaného kamene, lehce vyzdvižená k nebi. Otevřela se tlama a odhalila hradbu zubů ostrých jako dýky. Oči, obrovská pštrosí vejce, se koulely sem tam a nebylo v nich nic než hlad. Zvíře zavřelo tlamu ve smrtelný škleb. Dalo se do běhu. Pánevními kostmi přeráželo stromy a keře kolem sebe, nohy s dlouhými drápy rozrývaly vlhkou zemi a kamkoli dopadly, zanechaly patnáct centimetrů hluboké stopy. Netvor běžel klouzavým baletním krokem, na svých deset tun neobyčejně vyrovnaně a bez kolébání. Obezřetně vystoupil do prostoru zalitého sluncem a krásnými plazíma rukama zkoumal vzduch. „Bože můj!“ Eckels zkřivil ústa. „Ten se může natáhnout a shrábnout měsíc.“ „Pst!“ utrl se zlostně Travis. „Ještě si nás nevšiml.“ „Toho nemůžeme zabít.“ Eckels vyřkl ten rozsudek klidně, jako by proti němu nemohlo být námitek. Posoudil fakta a vyjádřil svůj uvážený názor. Puška, kterou držel v ruce, mu připadala jako dětská špuntovka. „Byli jsme blázni, že jsme sem jezdili. Není to možné!“ „Držte hubu!“ zasyčel Travis. „Hrůza!“

„Obraťte se,“ přikázal Travis. „Kráčejte zvolna ke stroji. Polovinu obnosu vám vrátíme.“

„Ani ve snu mě nenapadlo, že bude takhle obrovský,“ řekl Eckels. „Přepočítal jsem se, už je to tak. Teď se z toho chci dostat.“ „Už nás vidí!“ „Má na hrudi červenou barvu!“ Obrovský ještěř se zvedl. Jeho opancéřované maso se lesklo jako tisíce zelených penízků. Z penízků, potažených slizem, stoupala pára. Ve slizu se kroutili drobní červíci, takže se zdálo, jako by se celé tělo svíjelo a vlnilo, ačkoli netvor stál bez pohnutí. Vydechl. Divočinou zavanul pach syrového masa. „Odvedte mě

odsud," ozval se Eckels. „Takovéhle to nebylo ještě nikdy. Vždycky jsem měl jistotu, že vyvážnu živ. Měl jsem dobré vedení, spolehlivou výpravu a byl jsem úplně bez starosti. Tentokrát jsem se přepočítal. Je to nad mé síly, přiznávám se. S tímhle se nedokážu vypořádat.“ „Neutíkejte," řekl Lesperance. „Jdete zpátky a schovejte se ve stroji.“ „Ano.“ Eckels byl jako tělo bez duše. Pohlédl na nohy, jako by se je pokoušel přimět k pohybu. Nemohoucně zachroptěl. „Eckelsi!“

Poslepu se odšoural kousek dopředu. „Tamtudy ne!“ Při prvním pohybu netvor strašlivě zavřeštěl a učinil výpad. Sto metrů urazil za čtyři vteřiny. Pušky se zvedly a vyplivly oheň. Vichřice z tlamy zvířete je zalila pachem slizu a zkažené krve. Netvor zařval a proti slunci se zaleskly jeho zuby. Eckels se vůbec neotočil. V rukou malátně držel pušku, slepě zamířil k okraji stezky, sešel z ní, a aniž si toho byl vědom, kráčel džunglí. Nohy se mu zabořily do zeleného mechu. Nohy ho nesly a on si připadal docela sám a daleko od všeho, co se dalo za ním. Znovu třesky pušky. Jejich zvuk zanikl v ječivém zahřmění ještěra. Ohromný sochor plazího ocasu se vymrštil a bil na všechny strany. Stromy vybuchovaly oblaky větví a listoví. Netvor zkroutil své klenotnické ruce, aby jimi polaskal muže, aby je překroutil v půli, rozmáčkl jako borůvky a nacpal si je mezi zuby do ječícího chřtánu. Jeho balvanovité oči se snížily do úrovně mužů. Uviděli v nich svůj obraz. Vypálili na kovová víčka a do černě planoucích panenek. Jako kamenná modla, jako obrovitá lavina padl tyrannosaurus. Hromově burácel, chytal se stromů a bral je s sebou. Vyškubl a roztrhl kovovou stezku. Muži se vrhli zpět, pryč odtud. Tělo — deset tun ztuhlého masa a kamení — dopadlo. Pušky vypálily. Netvor šlehl opancéřovaným ocasem, škulbl ještěří tlamou a zůstal ležet bez hnutí. Z jícnu mu vyrazil mohutný proud krve. Někde uvnitř těla se protrhl měchýř s tekutinou. Lovce promáčela odporná sprška. Zastavili se, rudí a lesklí. Buráčení sláblo. Džungle byla tichá. Po lavině — klid. Po nočním děsu — ráno. Billings a Kramer seděli na stezce a zraceli. Travis a Lesperance stáli s kouřícími puškami a z úst se jim hrnul proud nadávek. Ve stroji času ležel obličejem k zemi Eckels a chvěl se. Dostal se zpátky na stezku a vylezl do stroje. Přišel Travis a pohlédl na Eckelse, vyndal z kovové krabice buničitou vatu a vrátil se k těm, kteří seděli na stezce.

„Očistěte se.“ Setřeli si z helem krev. Začali také klít. Netvor ležel jako hora masa. Z jeho vnitřností bylo slyšet ještě vzdechy a mručení, jak odumíraly další a další části, orgány přestávaly pracovat, tekutiny se v posledním okamžiku přelévaly z dutin do měchýřů a do sleziny a všechno se vypínalo a navždy uzavíralo. Bylo to, jako když člověk pozoruje poškozenou lokomotivu nebo bagr, když končí práci a všechny záklopy se otevírají, anebo pevně zavírají. Kosti praštěly; tuny masa, které nyní ztratily rovnováhu, pohltily drobné přední končetiny a skryly je pod sebou. Maso se třaslavě usadilo. A další zaprašštění. Nahoře se od masivního kmene ulomila gigantická větev a spadla. S třeskotem se zřítíla na mrtvé zvíře. „Tak.“ Lesperance zkontroloval čas. „Přesně na minutu. To je ten obrovský strom, který měl podle mého zjištění spadnout a zabít tohle zvíře.“ Pohlédl na dva lovce. „Přejete si obrázek s úlovkem?“ „Co?“ „Úlovek si nemůžeme odvézt do budoucnosti. Zdechlina musí zůstat na tom místě, kde by bylo zvíře zašlo původně, aby se do něj mohl pustit hmyz, ptáci a bakterie, jak to mělo být. Nic nesmíme porušit. Zdechlina zůstane tady. Ale můžeme udělat obrázek, jak stojíte poblíž.“ Muži se pokusili soustředit, ale vzdali se a zavrtěli hlavou. Nechali se vést po kovové stezce. Vyčerpaně sklesli do měkkých sedadel stroje. Vytřeštěně se ohlíželi na zašlého netvora, na tu nehybnou hromadu, na jejímž parnatém krunýři se již hemžili podivní plazovití ptáci a zlataví brouci.

Vyděsil je zvuk z podlahy stroje. Seděl tam chvějící se Eckels.

„Promiňte mi to," řekl po chvíli. „Vstaňte!“ rozkřikl se Travis. Eckels vstal.

„Vyjděte sám na stezku," pokračoval Travis. Pušku měl namířenou. „Vy se strojem nevrátíte. Necháme vás tady.“ Lesperance chytil Trávise za ruku. „Počkej..." „Do toho se neplet!“ setřásl mu ruku Travis. „Ten mizera nás málem má všechny na svědomí. A nejen to. K čertu! Podívejte se mu

na boty! Sešel ze stezky! Můj Bože, to nás zničí! Prokrista, to se naplatíme! Desetitisíce dolarů pojištění! Ručíme za to, že nikdo nesejde ze stezky. On se jí nedržel. Zatracený blázen! Budu to muset ohlásit vládě. Možná že odvolají naše cestovní povolení. Sám Pánbůh ví, co udělal času, dějinám!“

„Nedělej si z toho takovou hlavu, rýpnul do toho a odnesl trochu bláta, to je všechno.“

„Jak to můžeme vědět!“ rozkřikl se Travis. „Nevíme vůbec nic! Všechno je úplná záhada! Tak ven, Eckelsi!“ Eckels zašmátral za košilí. „Všechno zaplatím. Sto tisíc dolarů!“ Travis pohlédl na Eckelsovu šekovou knížku a odplivl si. „Ven! Netvor je hned vedle stezky. Strčte mu ruce až po lokty do huby. Pak se s námi můžete vrátit.“ „To je nerozumné!“

„Ta obluda je mrtvá, vy parchante zatracená. Ale co kulky! Kulky tu nemohou zůstat. Ty do minulosti nepatří, mohly by něco změnit. Tady máte nůž. Vyndejte je!“ Džungle už zase ožila čířkáním a křikem ptáků jako dřív. Eckels se pomalu obrátil k té hromadě prastarých zbytků, k té hoře příšerného děsu. A za hodnou chvíli se jako náměsíčný šouravě vydal po stezce. V pěti minutách byl zpátky, třásl se hrůzou a ruce měl nasáklé krví až k loktům. Natáhl ruce před sebe. V každé držel několik ocelových kulek. Pak se zhroutil. Zůstal ležet bez hnutí na místě, kde padl. „K tomuhle jsi ho nutit nemusel,“ řekl Lesperance. „Myslíš? To se zatím ještě nedá říct.“ Travis šťouchl do tichého těla. „Ten to přežije. Příště už na takovouhle divokou nepůjde. Tak hotovo.“ Otráveně škul palcem k Lesperancovi. „Zapni to. Jede se domů.“ 1492. 1776. 1812.

Očistili si ruce a obličej. Převlékli si propocené košile i kalhoty. Eckels už byl docela při sobě a na nohou, ale nemluvil. Travis na něj upřeně hleděl celých deset minut. „Nekoukejte na mě,“ vykřikl Eckels. „Nic jsem neudělal.“ „Kdo ví?“ „Jen jsem sešel ze stezky, nic víc, a na boty se mi nalepilo trochu bláta — co chcete, abych udělal — klekl a modlil se?“

„Možná že to bude zapotřebí. Varuji vás, Eckelsi, ještě není tak docela jisté, že vás nezabiju. Pušku mám připravenou.“ „Jsem nevinný. Nic jsem neudělal.“ 1999. 2000. 2055. Stroj se zastavil.

„Vystupte,“ řekl Travis. Místnost byla, jak ji opustili. A přece ne docela taková, jak ji opustili. Za stejnou přepážkou seděl týž muž. A přece to neseděl přesně týž muž za stejnou přepážkou. Travis se rychle rozhlédl kolem sebe. „Všecko je tu v pořádku?“ vyjel. „Všechno klape. Vítám vás doma.“ Travis se nezbavil starostí. Zdálo se, že prohlíží každý atom vzduchu i to, jak proudí slunce do místnosti vysokým oknem. „Dobrá, Eckelsi, vystupte. A už se tu nikdy neukazujte.“ Eckels se nehýbal. „Slyšíte?“ řekl Travis. „Na co to tak vyjeveně koukáte?“ Eckels stál a sál do sebe vzduch a v tom vzduchu bylo něco navíc, nějaká chemická přísada, ale tak jemná, tak nepatrná, že ho na ni upozornil jen jakýsi slabounký podnět podvědomí. Ty barvy na nábytku, na obloze, venku za oknem, bílá, šedá, modrá, oranžová, byly ... byly... A hlavně ten pocit. Tělo sebou škubalo. Ruce zacukaly. Stál a vpíjel do sebe to něco zvláštního všemi póry těla. Někde někdo určitě zahvízdal způsobem, který slyší jen pes. Jeho tělo němě odpovědělo. Za touto místností, za touto stěnou, za tímhle mužem, který není docela týž muž za stejnou přepážkou..., leží celý svět ulic a lidí. A jaký je ten svět nyní, to se nedalo říct. Dovedl si téměř představit, jak se tam za tou stěnou pohybují lidé jako figurky na šachovnici, poháněné větrem... Avšak do očí ho udeřil nápis na stěně, týž nápis, který dnes už jednou četl, hned jak vešel. Ten nápis se nějak změnil:

VÍPRAVI CAZEM, s. s r. o.

SAFARY DO JAKOLY VZDÁLENÉ MYNULOSTY

VI SY V I B E _ R E T E ZVÝŘE

MI VÁS K NĚMU DOPRAVÝME

VI JE ZASTŘELÝTE!

Eckels si uvědomil, že klesá do židle. Jako smyslů zbavený zašmátral po vrstvě slizu na svých botách. Chvějícíma se rukama zvedl nášlapek bláta. „Ne, to není možné! Něco tak nepatrného! Ne!“ V blátě byl zachycen motýl, leskl se zeleně, zlatě i do černa, byl velice krásný, ale mrtvý. Motýlek padl k zemi, jemňoučká, maličká věcička, která dokázala porušit rovnováhu a srazit jednu linii drobných stavebních kostek, jež vytvářejí osud, pak velkých kostek a nakonec obrovských kostek, a to všemi obdobími času. Eckelsovi v hlavě vířily myšlenky. Motýlek přece nemohl nic změnit. Zabití motýla přece nemohlo mít takový dosah. Nebo snad mohlo? Obličej měl ztuhlý. Chvějícími se ústy se zeptal: „Kdo -kdo vyhrál včera prezidentské volby?“ Muž za přepážkou se dal do smíchu. „Co si děláte legraci? Víte to sám moc dobře. Samozřejmě Deutscher! Kdopak jiný? Snad ne ten zatracený slaboch Keith! U všech ďasů, teď máme člověka z ocele, ten má pane kuráž!“ Úředník se zarazil. „Copak se stalo?“ Eckels zasténal. Kolena pod ním klesla. Rozechvělými prsty zašmátral po zlatém motýlkovi. „Nemohli bychom,“ žadonil, obraceje se k celému světu, k sobě, k úředníkům, ke stroji, „nemohli bychom ho donést zpátky, nemohli bychom ho oživit? Nemohli bychom vyjet znova? Nemohli. ..“

Ani se nepohnul. Zavřel oči a rozechvěle čekal. Slyšel v místnosti Travisův sípavý dech. Slyšel, jak Travis pohybuje puškou, natahuje spoušť a zvedá zbraň. Zaburácel hrom.

(zdroj: BRADBURY, Ray. Kaleidoskop. Povídka "Burácení hromu". Vyd. 1. Praha: Odeon, 1989)

10. Jak na letáky

Panadol 500mg

Přečtěte si pozorně celou příbalovou informaci, protože obsahuje pro vás důležité údaje. Tento přípravek je dostupný bez lékařského předpisu. Přesto však Panadol musíte užívat pečlivě podle návodu, aby Vám co nejvíce prospěl. Ponechte si příbalovou informaci pro případ, že si ji budete potřebovat přečíst znovu. Požádejte svého lékárníka, pokud potřebujete další informace nebo radu.

Pokud se Vaše příznaky zhorší nebo se nezlepší v případě horečky do 3 dnů a v případě bolesti do 5 dnů musíte se poradit se s lékařem. Dětem nepodávejte přípravek bez porady s lékařem déle než 3 dny. Pokud se kterýkoli z nežádoucích účinků vyskytne v závažné míře, nebo pokud si všimnete jakýchkoli nežádoucích účinků, které nejsou uvedeny v této příbalové informaci, sdělte to, prosím, svému lékaři nebo lékárníkovi.

1. Co jsou potahované tablety Panadol a k čemu se používají

Panadol obsahuje paracetamol, léčivou látku tlumící bolest a horečku. Panadol nedráždí žaludek, nevyvolává krvácení, mohou jej užívat i nemocní se žaludečními a dvanáctníkovými vředy a nemocní, kteří nesnášejí kyselinu acetylsalicylovou. Panadol tablety mají tvar tobolky a jsou potahované.

Panadol tablety jsou určeny k úlevě při bolestech hlavy, migréně, bolestech zad, zubů a bolestech při menstruaci. Panadol též přináší úlevu od nepříjemných příznaků chřipky a nachlazení jako jsou bolesti svalů a kloubů, bolesti v krku a snižuje horečku.

Pouze po poradě s lékařem se přípravek může užívat i dlouhodobě k potlačení bolesti u některých revmatických onemocnění např. artróze (degenerativní kloubní onemocnění) a při neuralgii (bolest pociťovaná v průběhu nervu). Je vhodný pro dospělé, mladistvé a děti od 6 let.

2. Čemu musíte věnovat pozornost, než začnete Panadol užívat

Neužívejte přípravek Panadol

- jestliže jste alergický/á (přecitlivělý/á) na paracetamol nebo na některou další složku přípravku,
- při závažném snížení funkce jater,
- při akutní žloutence,
- při těžké hemolytické anémii (chudokrevnost z rozpadu červených krvinek).

Zvláštní opatření je zapotřebí

- u pacientů s postižením jater,
- u pacientů se sníženou funkcí ledvin, neboť je u nich nezbytné, aby užívali nižší dávky paracetamolu,
- při deficitu enzymu glukózo-6-fosfátdehydrogenázy.

Pokud se vás týká některý z výše uvedených bodů, poraďte se před užíváním přípravku Panadol s lékařem. Neužívejte tento přípravek bez doporučení lékaře, pokud máte problémy s požíváním alkoholu nebo užíváte současně jakákoliv jiná léčiva obsahující paracetamol. Vzhledem k množství léčivé látky v tabletě není přípravek Panadol vhodný pro děti mladší než 6 let.

Vzájemné působení s dalšími léčivými přípravky

Účinky přípravku Panadol a účinky jiných současně užívaných léků se mohou navzájem ovlivňovat. Prosím, informujte svého lékaře nebo lékárníka o všech lécích, které užíváte nebo jste užíval (a) v nedávné době, a to i o lécích, které jsou dostupné bez lékařského předpisu. Současné dlouhodobé užívání Panadolu a kyseliny acetylsalicylové nebo dalších nesteroidních protizánětlivých přípravků může vést k poškození ledvin. Současné užívání Panadolu s některými přípravky užívanými k léčbě nespavosti nebo epilepsie nebo s některými antibiotiky nebo současné užívání Panadolu a pití alkoholických nápojů může způsobit poškození jater. Poradte se s lékařem nebo lékárníkem dříve než začnete Panadol užívat jestliže:

- užíváte současně jiné léky s obsahem paracetamolu
- užíváte warfarin nebo jiné léky k prevenci srážení krve
- užíváte metoklopramid nebo domperidon při nevolnosti a zvracení
- užíváte cholestyramin ke snížení hladiny cholesterolu.

Užívání přípravku Panadol s jídlem a pitím

Během léčby se nesmí konzumovat alkohol. Dlouhodobá konzumace alkoholu významně zvyšuje riziko poškození jater. Máte-li problémy s požíváním alkoholu, poradte se před zahájením léčby s lékařem. Přípravek se může podávat nezávisle na jídle. Užívání po jídle může vést ke sníženému účinku paracetamolu.

Těhotenství a kojení

Jste-li těhotná nebo kojíte poradte se svým lékařem nebo lékárníkem dříve než začnete užívat jakýkoli lék. Těhotné ženy mohou přípravek užívat po poradě s lékařem. Při kojení je možné přípravek užívat 1 den, dále pouze po poradě s lékařem.

3. Jak se Panadol užívá

Dospělí (včetně starších osob) a mladiství od 15 let: 1-2 tablety dle potřeby až 4x denně. 1 tableta je vhodná u osob s tělesnou hmotností 34-60 kg, 2 tablety u osob s tělesnou hmotností nad 60 kg. Jednotlivé dávky opakujte nejdříve po 4 hodinách. Nejvyšší jednotlivá dávka jsou 2 tablety. Neužívejte více než 8 tablet za 24 hodin. Tuto dávku neužívejte déle než 5 dní. Při dlouhodobém užívání by dávka za 24 hodin neměla překročit 2,5 g paracetamolu (tj 5 tablet Panadolu). Mladiství 12-15 let: 1 tabletu v časovém odstupu nejméně 4-6 hodin. Nejvyšší jednotlivá dávka je 1 tableta. Nepodávejte více než 6 tablet za 24 hodin. Děti 6 -12 let: 1/2 tablety v časovém odstupu nejméně 4-6 hodin. Nejvyšší jednotlivá dávka je 1/2 tablety. Maximální denní dávka při hmotnosti 26-40 kg je 2g (4 tablety), při hmotnosti 21- 25 kg je maximální denní dávka 1,5g (3 tablety). Tablety se zapíjejí dostatečným množstvím tekutiny. Nepřekračujte doporučené dávkování.

4. Možné nežádoucí účinky

Podobně jako všechny léky, může mít i Panadol nežádoucí účinky, které se ale nemusí vyskytnout u každého. Pokud se kterýkoli z nežádoucích účinků vyskytne v závažné míře, nebo pokud si všimnete jakýchkoli nežádoucích účinků, které nejsou uvedeny v této příbalové informaci, prosím, sdělte to svému lékaři nebo lékárníkovi.

Přípravek používaný v doporučených dávkách je obvykle dobře snášen, ale mohou se vyskytnout kožní vyrážky, nucení na zvracení, vzácně zúžení průdušek, poruchy jaterních funkcí a krvetvorby.

IBALGIN 400

1. CO JE PŘÍPRAVEK IBALGIN 400 A K ČEMU SE POUŽÍVÁ

Přípravek Ibalgin 400 obsahuje léčivou látku ibuprofen, která patří do skupiny tzv. nesteroidních protizánětlivých léčiv. Zabraňuje tvorbě tkáňových působků, tzv. prostaglandinů, které jsou zodpovědné za vznik bolesti a zánětu a uvolňují se v místě poškození tkáně. Ibuprofen zmírňuje bolest a zánět různého původu. Ibuprofen rovněž tlumí horečku, která provází např. nemoci z nachlazení. Přípravek Ibalgin 400 se užívá např. při bolesti hlavy, zubů, zad, při bolestivé menstruaci, při bolesti svalů a kloubů provázející chřipková onemocnění, při poranění měkkých tkání jako je pohmoždění a podvrtnutí. Dále se Ibalgin 400 užívá při horečnatých stavech při chřipkových onemocněních a jako doplňková léčba horečnatých stavů při jiných onemocněních.

V případě zánětlivých a degenerativních onemocnění kloubů a páteře (artritidě a artróze) nebo měkkých tkání pohybového ústrojí provázených bolestivostí, zarudnutím, otokem a kloubní ztuhlostí se přípravek používá pouze na doporučení lékaře.

Přípravek je vzhledem k množství léčivé látky v jedné tabletě určen pro dospělé a dospívající nad 12 let. Pro děti ve věku 6 – 12 let je vhodný přípravek s obsahem 200 mg ibuprofenu (Ibalgin 200), dětem do 6 let věku je určen ibuprofen v suspenzi (Ibalgin sus).

2. ČEMU MUSÍTE VĚNOVAT POZORNOST, NEŽ ZAČNETE PŘÍPRAVEK IBALGIN 400 UŽÍVAT

Neužívejte přípravek Ibalgin 400

- jestliže jste alergický/á (přecitlivělý/á) na ibuprofen (léčivá látka přípravku Ibalgin 400) nebo na některou pomocnou látku přípravku a při přecitlivělosti na kyselinu acetylsalicylovou nebo některé jiné nesteroidní protizánětlivé léky, projevující se jako průduškové astma nebo kopřivka,
- jestliže máte aktivní nebo opakující se vřed nebo krvácení do žaludku nebo dvanáctníku, při krvácení nebo proděravění v zažívacím traktu způsobených nesteroidními protizánětlivými léky v minulosti,
- jestliže trpíte poruchou krve tvorby nebo poruchou srážlivosti krevní
- jestliže máte závažné srdeční selhání.
- Přípravek nesmí užívat ženy v třetím trimestru těhotenství.

Zvláštní opatrnosti při použití přípravku Ibalgin 400 je zapotřebí

- pokud trpíte těžší poruchou ledvin nebo jater,
- při průduškovém astmatu i v klidovém stavu,
- při některých onemocněních pojivové tkáně (tzv. kolagenózy),
- při zánětlivém vředovém onemocnění trávicího ústrojí jako např. Crohnova choroba nebo ulcerózní kolitida,
- při současné léčbě léky snižujícími srážení krve.
- pokud máte srdeční obtíže, prodělali jste v minulosti cévní mozkovou příhodu nebo máte rizikové faktory pro rozvoj cévních příhod (např. vysoký krevní tlak, cukrovku, vysoký cholesterol nebo kouříte).

Ženy, které plánují otěhotnět, se musí o užívání přípravku poradit s lékařem. Přípravek Ibalgin 400 není vzhledem k množství léčivé látky v jedné tabletě dávky určen dětem do 12 let.

Vzájemné působení s dalšími léčivými přípravky

Prosím, informujte svého lékárníka o všech lécích, které užíváte nebo jste užíval(a) v nedávné době, a to i o lécích, které jsou dostupné bez lékařského předpisu. Účinky přípravku Ibalgin 400 potahované tablety a některých přípravků současně užívaných se mohou vzájemně ovlivňovat.

Léky snižující srážlivost krve zvyšují riziko krvácení. Kyselina acetylsalicylová a jiné protizánětlivé léky, kortikoidy a léky proti depresi ze skupiny SSRI zvyšují riziko vzniku nežádoucích účinků v oblasti zažívacího ústrojí včetně krvácení a vzniku žaludečního vředu. Ibuprofen může zvýšit hladinu lithia, digoxinu a fenytoinu (léku užívaného k léčbě epilepsie) v krvi a tím zvýšit jejich nežádoucí účinky. Ibuprofen může snižovat účinek léků používaných k léčení vysokého krevního tlaku a močopudných léků. Ibuprofen snižuje účinek léků snižujících hladinu kyseliny močové v krvi (např. probenecid, sulfinpyrazon). Léčivá látka ibuprofen může zvýšit toxicitu metotrexátu (léku proti rakovině a některým kloubním onemocněním), baklofenu (léku snižujícího svalové napětí) a poškození ledvin způsobené podáváním cyklosporinu (léku užívaného po transplantaci). Při současném podávání s kalium šetřícími močopudnými léky může dojít ke zvýšení hladiny draslíku v krvi. Při současném podávání chinolonových antibiotik a nesteroidních antirevmatik se může zvýšit riziko vzniku křečí.

Užívání přípravku Ibalgin 400 s jídlem a pitím

Potahované tablety se polykají celé, zapijí se dostatečným množstvím tekutiny. Jestliže se během léčby objeví zažívací obtíže, lék užívejte během jídla nebo jej zapijte mlékem.

Během léčby není vhodné pít alkoholické nápoje a kouřit.

Těhotenství a kojení

Poradte se se svým lékařem nebo lékárníkem dříve, než začnete užívat jakýkoliv lék

V prvním a druhém trimestru těhotenství a při kojení užívejte přípravek pouze na výslovné doporučení lékaře. Ženy, které chtějí otěhotnět, se musí o užívání přípravku poradit s lékařem.

Přípravek nesmí užívat ženy v třetím trimestru těhotenství.

3. JAK SE PŘÍPRAVEK IBALGIN 400 UŽÍVÁ

Dospělí a dospívající nad 12 let užívají obvykle 1 potahovanou tabletu Ibalgin 400 3krát denně, a to 1 potahovanou tabletu jednorázově nebo podle potřeby, nejvýše 3 potahované tablety denně. Odstup mezi jednotlivými dávkami je nejméně 4 hodiny. Pokud bolesti nebo horečka při léčbě přípravkem Ibalgin 400 po 3-5 dnech neustupují nebo se zhorší, poraďte se o dalším postupu s lékařem. Bez porady s lékařem neužívejte přípravek déle než 7 dnů.

4. MOŽNÉ NEŽÁDOUCÍ ÚČINKY

Podobně jako všechny léky, může mít i přípravek Ibalgin 400 nežádoucí účinky, které se ale nemusí vyskytnout u každého. Při užívání ibuprofenu (léčivé látky přípravku Ibalgin 400) se mohou vyskytnout následující nežádoucí účinky seřazeny dle četnosti výskytu:

- Velmi často (možnost výskytu u více než u 1 pacienta z 10 léčených pacientů): pocit na zvracení, zvracení, pálení žáhy, průjem, zácpa, nadýmání.
- Často (možnost výskytu u 1-10 pacientů ze 100 léčených pacientů): bolest v nadbříšku.
- Méně často (možnost výskytu u 1-10 pacientů z 1000 léčených pacientů): bolest hlavy, závrať.
- Vzácně (možnost výskytu u 1-10 pacientů z 10 000 léčených pacientů): zánět sliznice žaludku, žaludeční nebo dvanáctníkový vřed, krvácení z trávicího traktu (projevuje se jako černá stolice v důsledku natrávené krve nebo krev ve stolici) (1), proděravění sliznice trávicího traktu, alergické reakce jako horečka, vyrážka, poškození jater, srdeční selhávání, otoky, sterilní zánět mozkových plen (2), zúžení průdušek (3), zánět slinivky břišní, poruchy vidění a vnímání barev, tupozrakost, poškození jaterních funkcí (4).

ACYLPYRIN 500mg

1. CO JE ACYLPYRIN A K ČEMU SE POUŽÍVÁ

Přípravek s obsahem kyseliny acetylsalicylové tlumí bolesti a snižuje horečku, ve vyšších dávkách má protizánětlivé účinky. ACYLPYRIN lze bez porady s lékařem užívat ke snížení horečky a k úlevě od bolesti při chřipce a nachlazení, k potlačení mírné až střední bolesti (např. hlavy, zubů, bolesti v zádech a bolesti při menstruaci). U kloubních a svalových bolestí (vyjma těch, které doprovází chřipková onemocnění nebo bolesti zad) a při bolesti nervového původu je nutná porada s lékařem.

Přípravek mohou užívat bez doporučení lékaře dospělí a mladiství od 16 let. Děti a mladiství do 16 let smějí užívat kyselinu acetylsalicylovou vždy pouze po doporučení lékaře.

2. ČEMU MUSÍTE VĚNOVAT POZORNOST, NEŽ ZAČNETE ACYLPYRIN UŽÍVAT

Neužívejte ACYLPYRIN

- jestliže jste alergický/á (přecitlivělý/á) na kyselinu acetylsalicylovou nebo na některou pomocnou látku obsaženou v přípravku
- při chorobné krvácivosti
- při vředové chorobě žaludku a střev
- před plánovaným chirurgickým zákrokem spojeným s větším krvácením
- při průduškovém astmatu
- v posledních třech měsících těhotenství.
- při věku do 16 let a současně probíhajícím horečnatém onemocnění

Zvláštní opatrnosti při použití ACYLPYRINU je zapotřebí

- pokud jste těhotná nebo kojíte (přípravek se může podávat v první a druhé třetině těhotenství a během kojení pouze na doporučení lékaře).
- pokud máte chronické onemocnění dýchacího ústrojí, průduškové astma, sennou rýmu nebo nosní polypy
- pokud trpíte chronickými nebo opakujícími se žaludečními nebo dvanáctníkovými obtížemi
- pokud se u vás v minulosti projevila alergická reakce na nesteroidní antirevmatika
- při poškození ledvin
- při poškození jater

U dětí a mladistvých do 16 let s virovým onemocněním (např. chřipka nebo chřipce podobné infekce horních dýchacích cest, plané neštovice) existuje v souvislosti s užíváním kyseliny acetylsalicylové vyšší riziko rozvoje Reyeova syndromu. Reyeův syndrom je život ohrožující stav, který bez včasné diagnózy a léčby končí smrtí. Příznaky se mohou objevit buď během nemoci nebo (nejčastěji) až ve stádiu rekonvalescence, tj. po odeznění akutních příznaků onemocnění. Může se jednat o: vytrvalé zvracení, průjem, poruchy dýchání (nepravidelné, zrychlené), ztrátu energie, únavu, ospalost, netečnost, strnulost, pohled „do prázdna“, nebo naopak podrážděné a agresivní chování, vzrušenost, zmatenost, křeče, delirium. Pokud se u dítěte nebo mladistvého vyskytne kterýkoliv z uvedených příznaků, je třeba neprodleně vyhledat lékaře. Přípravek patří do skupiny léků (nesteroidních antirevmatik), které mohou poškodit plodnost u žen. Po přerušení užívání dojde k úpravě.

Vzájemné působení s dalšími léčivými přípravky

Prosím, informujte svého lékaře nebo lékárníka o všech lécích, které užíváte nebo jste užíval(a) v nedávné době, a to i o lécích, které jsou dostupné bez lékařského předpisu. Účinek léčby může být ovlivněn, pokud se ACYLPYRIN užívá současně s některými jinými léky podávanými při léčbě:

- nepříjetí orgánů po transplantaci (cyklosporin, takrolimus)
- vysokého krevního tlaku (např. diuretika a ACE inhibitory)
- bolesti a zánětu (např. kortikosteroidy nebo nesteroidní protizánětlivé léky)
- dny (probenecid)
- nádorů nebo některých zánětlivých onemocnění kloubů (metotrexát)

Kyselina acetylsalicylová zesiluje účinek látek snižujících srážlivost krve (např. warfarin), při současně hormonální léčbě zvyšuje riziko krvácení ze zažívacího traktu. Dále zesiluje účinek léků používaných při léčbě cukrovky a zesiluje nežádoucí účinky sulfonamidů. Kyselina acetylsalicylová snižuje účinek léků působících na močový systém.

Užívání ACYLPYRINU s jídlem a pitím

Tablety užívejte celé nebo rozpadlé v malém množství vody, ke konci jídla nebo po něm a zapijte vhodnou tekutinou, nejlépe zásaditou minerálkou.

Těhotenství a kojení

Poradte se se svým lékařem nebo lékárníkem dříve, než začnete užívat jakýkoliv lék. ACYLPYRIN se nesmí užívat ve třetí třetině těhotenství. V první a druhé třetině těhotenství může být přípravek užíván jen na doporučení lékaře, který zváží poměr přínosu a rizika léčby. ACYLPYRIN se výjimečně může užít během kojení, při pravidelném užívání vyšších dávek se však kojení musí přerušit, protože kyselina acetylsalicylová přechází do mateřského mléka.

3. JAK SE ACYLPYRIN UŽÍVÁ

Nedoporučí-li lékař jinak, obvyklé dávkování u dospělých a mladistvých je 1-2 tablety každých 4-8 hodin. Maximální denní dávka 8 tablet se nesmí překročit. Minimální odstup mezi jednotlivými dávkami je 4 hodiny. Pokud vám do 3 dnů neklesne horečka nebo do 5 dnů neustoupí bolesti nebo se váš stav zhorší, případně se vyskytnou vedlejší účinky nebo jiné neobvyklé reakce, poradte se o dalším užívání ACYLPYRINU se svým lékařem. Bez porady s lékařem neužívejte přípravek déle než 7 dnů i pokud příznaky onemocnění ustupují. Kyselina acetylsalicylová se nesmí podávat dětem a mladistvým do 16 let v průběhu horečnatého onemocnění. Děti a mladiství do 16 let smí užívat kyselinu acetylsalicylovou pouze po doporučení lékařem.

Obvyklá dávka pro děti od 7 let je 1/2 tablety 3-krát denně, pro děti nad 12 let 1 tableta 3-krát denně.

4. MOŽNÉ NEŽÁDOUCÍ ÚČINKY

Podobně jako všechny léky, může mít i ACYLPYRIN nežádoucí účinky, které se ale nemusí vyskytnout u každého. Přípravek je obvykle dobře snášen, ale mohou se objevit poruchy zažívacího ústrojí (žaludeční nevolnost, zvracení, krvácení). Při dlouhodobém užívání je nebezpečí zvýšené krvácivosti, poruchy tvorby krve, poškození funkce jater a ledvin. U přecitlivělých osob může vyvolávat různé alergické projevy (astmatický záchvat, kožní vyrážky). U dětí a mladistvých do 16 let s virovým onemocněním existuje možnost vzniku tzv. Reyova syndromu (poruchy vědomí, křeče, vysoké teploty). Pokud se kterýkoli z nežádoucích účinků vyskytne v závažné míře, nebo pokud si všimnete jakýchkoli nežádoucích účinků, které nejsou uvedeny v této příbalové informaci, prosím, sdělte to svému lékaři nebo lékárníkovi.

Zdroj: <http://pribalove-letaky.cz>